

HANOAR

REVIIA ŽIDOVSKIE OMLADINE JUGOSLAVIJE

GOD. III

תְּרִינָה ZAGREB, NOVEMBAR 1929

BROJ 2

BRANKO GROSSMANN: NEKOLIKO RIJEĆI DRUGOM NOVEMBRU

U vrijeme kada je većina neslobodnih naroda dobila slobodu i samoodređenje, dadoše i nama Židovima pravo da živimo na grudi zemlje koju ćemo moći nazvati svojom. Balfourova deklaracija. Bila je to tek krpica papira, ali mi smo bili ponosni na nju, jer nam je dokazivala da je svijet nakon 2000 godina uvidio da su i Židovi ljudi poput ostalih i da imadu pravo na ljudski način živjeti. Primili smo izjavu oduševljeno. Vjerovali smo svijetu. No ipak se pravci pobojaše da je ova naša »magna charta« došla prerano. Prisustvovao sam XIII kongresu i video njihovu zabrinutost: da židovski narod još ne shvaća ozbiljnost situacije, da je još prerano dati mu slobodu. No židovski je narod dorasao zadaći. Primio je punu odgovornost pred čitavim svijetom za svoja djela u zemlji koju su mu predali na izgradnju. Pošli smo onamo u ime jednog ljepšeg života. Visoki etos lebdio nam je pred očima.

Prošlo je 12 godina otkako je židovskome narodu dana Balfourova deklaracija. Naskoro će biti isto toliko godina što je lord Allenby pomognut židovskom legijom ušao u Jerusolim. Iako nas se progono, iako nam se nije dalo da potpuno slobodno vršimo uspostavu narodne domaje, ipak smo stvorili djelo kojem se mora čitav kulturni svijet diviti. Stverili smo sami bez ičije pomoći. Misliće neko: kojeg li umijeća kad su Židovi cijelog svijeta davali za taj pothvat novaca. No nije to tačno. Samim se novcem zemlja ne može graditi. Novac sam ne dostaje da se suše močvare, novac sam ne gradi drumove. Sav je novac premašen zato. Ono što je do sada stvoreno, stvoreno je i de alizmom mladine, idealizmom naših halucim. Za nj je Weizmann rekao da je najveći i najstalniji dio budžeta Cionističke organizacije. Vjera tog idealizma neće klonuti ni pred kakvim napadajem, ma bio neizmjerno jači od posljednjeg.

U danima kada je izdana Balfourova deklaracija bila je ona tek krpica papira. No za nas je bila nešto mnogo više. Narod je oduševljeno klicao, jer je vjerovao da je ova deklaracija izdana za naknadu dvomileniskih progona.

Prošlo je 12 godina... Mnogo se toga promjenilo u to vrijeme ali nije jedno: to je ljubav židovskog naroda za zemlju koju mu obećaše deklaracijom od 2 novembra 1917.

NEHED JICHAK: DVANAEST GODINA BALFOUROVE DEKLARACIJE

Balfourova deklaracija znači datum nove ere za cionistički pokret. Dvaput je cionizmom zabrujao val elementarnog oduševljenja: jednom kad je Herzi rasplamlio dušu naroda, drugiput kad je časni starina lord Balfour u ime vlade Velike Britanije Cionističkoj organizaciji uputio čuvenu deklaraciju, povezanu odonda na vječna vremena s njegovim imenom. Ta je deklaracija od riječi do riječi ushitila i do entuzijazma uzbudila židovstvo. Njezina je zasluga da je cionizam iza rata postao veliki pokret velikih masa. Diplomatski uspjesi cionizma oko konferencija iza rata u vezi s međunarodnim sankcionisanim Balfourove note bili su ono izvorište energija, koje je ojačalo svijest Židova u galatu i Palestini, stvorilo aliju, pokrete omladine. Ukratko: ta deklaracija — politički uspjeh cionizma par excellence — koja je dala pravno priznanje stvarnim pravima židovskog naroda stvorila je iz obnovnog židovskog pokreta stvar znatnu i veliku, stvar s kojom svijet računa. Zato je razumljivo zašto se ta deklaracija u cionizmu toliko spominje. Svake njezine obljetnice ispisuju se nebrojeni članci da opetovano ukažu na njezinu važnost i da obaspaju hvalom njezina autora, dičnog Balfoura, priređuju se sjajne manifestacije masa, izriču rezolucije pozdrava i vjere u konačno ostvarenje idealja. I sve ove repeticije nisu nikom nikad suvišne. Ono što je veliko, ono je istinito, znatno i jednostavno bez patosa. Ono ne otupljuje, ne degutira nikog premnogim ponavljanjem u svagdašnjici. Kruh naš svagdašnji ...

Uspjehe i djelatnost cionizma vazda uporedujemo s tom deklaracijom. U 12 godina od njezina nastanka ona je centralni oslonac i pojam pokretnog rada i manifestacija. Ako Židovi nisu s dovoljno ozbiljnosti vršili svoje cionističke zadatke i dužnosti, govorilo bi im se: drugi su vam narodi dali pristanak, dajte i vi svoj dio. Ako bi u Palestini nastojali da osujete naš stvaralački rad, ukazali bismo na tu deklaraciju, na međunarodnopravni oslonac. I tako nas ona prati na svakom našem putu. Volimo je i štujemo, iako nam je donijela mogućnost slobode — stvar samu od sebe razumljivu ... jer treba li za slobodu posebna potvrda?

Istorik će imati dovoljno dokumentovana materijala da je prikaže stvarno i objektivno. Za nas to nije od prvotne važnosti. Možda kao hladne posmatrače djela — ali nikako ne kao pokretnike. I danas kad se dvanaesti put ponavlja u židovskom krugu samo najlepša riječ za deklaraciju i autora, nakon bezbroj opisa deklaracije i političkih, istoriskih i posve osjećajnosubjektivnih, danas još uvijek imamo štогод да reknemo o toj noti, jer nas ona stalno emocionira. Dvanaest godina Balfourove deklaracije, dvanaest godina teškoća i vjera, dvanaest godina golemih napora i žrtava. Dvanaesta godina dočekala nas je neumanjeno jake i krepke vjernike u naš sveti ideal. Držim da je ova konstatacija dragocjenija od svake političko-istoriske spoznaje u pogledu deklaracije. Nisu važna ona slova, ni ona godina; važna je duša naroda, ona cdana pripravnost dati sve svoje za restauraciju narodne sreće. To je garancija za obistinjenje deklaracije. Znatnija od svih velikih obećanja svjetskih državnika u prošlosti, danas i ubuduće — počam od Macdonalda pa dalje. Tu svijest ne može da uništi ni povremena hladnokrvnost Velike Britanije za cionizam.

Inkompatibilno je deklaraciji rušiti što smo stvorili u zemlji. Mislim na skorašnje arapske napadaje na nas u zemlji, na rovarenja onog dijela Arapa koji bi htjeli da uklone Balfourovu deklaraciju. Inkompatibilno je deklaraciji

tako reći ignorisati napore Židova za obnovu Zemlje. Mislim na vladu u Palestini. Sve su te zapreke činjenice. Ali ideja je jača od činjenica; ona ih stvara, ona ih mijenja. Unatoč napadaju, unatoč teškoćama o dvanaestoj obljetnici deklaracije opetujemo muževnu i visoku riječ Hajima Weizmanna koju je izrekao u danima rođenja deklaracije: »U svijetu bez umjetnih granica, bez ubojnih topova, gdje će narodi iza ovog teškog rata raditi u miru za novo stvaranje zauzimaće Židov svoje dostojno mjesto. Mir će vladati u Palestini; mi u to vjerujemo bezuslovno. Riječ Božja ko i nekad u davna vremena.«

SIL VARA: ŽIVOT I DJELOVANJE LORDA BALFOURA

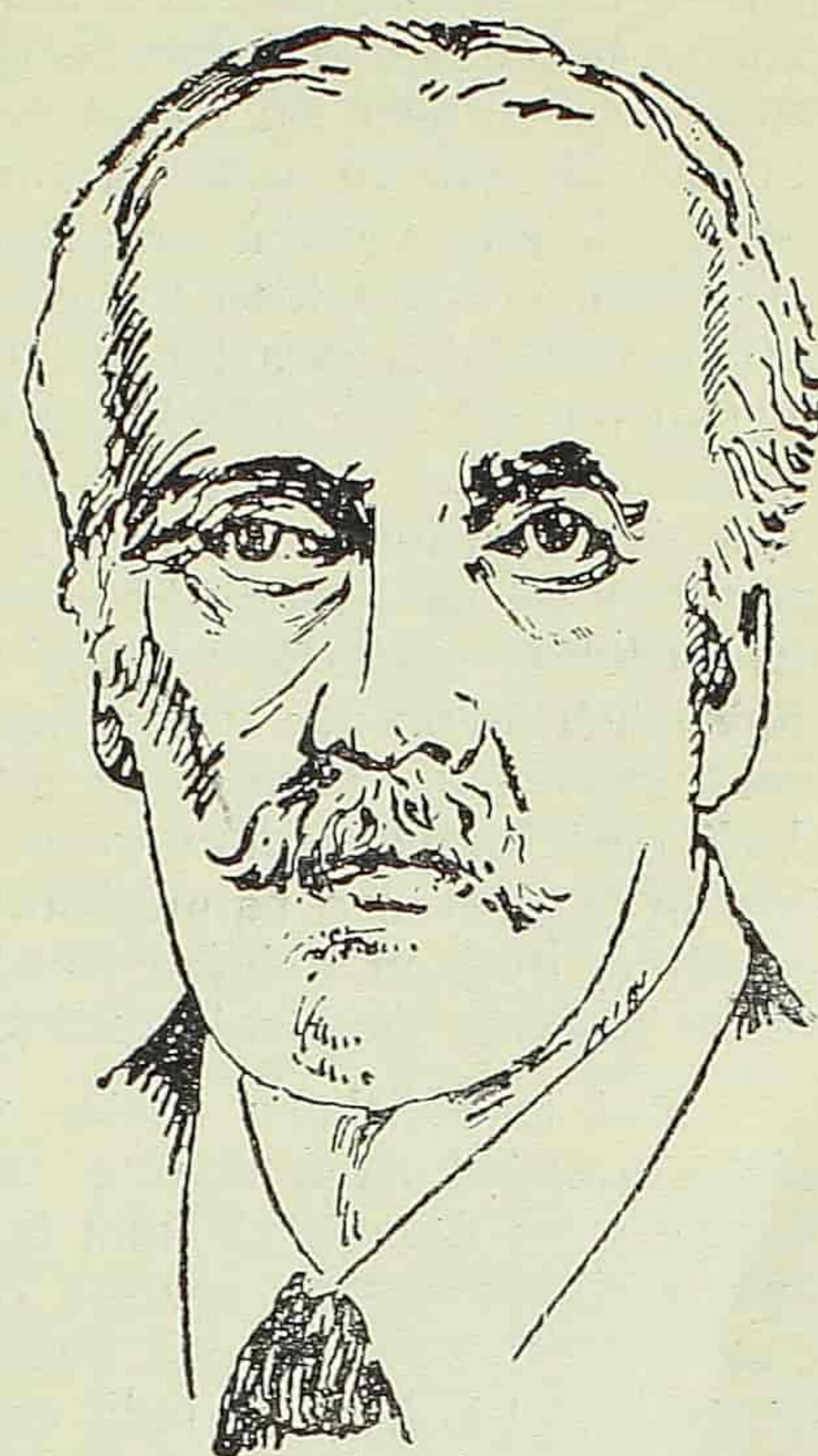
Lord Balfour je postao znamenit za židovsku istoriju: 2 novembra 1917 čuvenom deklaracijom, 1 aprila 1925 prisustvovanjem kod otvorenja hebrejskog sveučilišta u Jerusolimu.

Arthur James Balfour potječe iz vrlo stare škotske porodice kojoj se preci spominju već u četrnaestom stoljeću. Mnogi bi entuzijaste doduše htjeli da u Balfouru ima i kraljevske krvi, no gospodin Balfour ne zna o tom ništa. On je sasvim zadovoljan i time što mu je majka lady Blanche Gascigne Cecil četvrta kći drugoga markiza of Salisbury.

On se rodio god. 1848 u Whittingehamu (Prestonkirk, East Lothian). Oca je još za djetinjstva izgubio, a cijela njegova odgoja ostala je na majci. U dvanaestoj godini održao je prvi svoj govor. Odnos između vlastelina, zakupnika, služinčadi i seljaštva u Škotskoj je još uvijek vrlo patrijarhalan. Arthur kao najstariji sin i »Laird of the estate« imao je na badnjak pozdraviti sakupljenu služinčad i on je ovu dužnost izvršio na opće udivljenje.

U četrnaestoj godini došao je dječak kojega je majka upoznala nesamo s Biblijom već i sa Shakespeareom i Dumasom u college u Eton što ga polaze sinovi bogatih porodica i sva plemićka mladež Engleske. Već ondje se očitovala njegova osobita nadarenost i literarna sposobnost.

Postavši punoljetan, preuzeo je upravu svojih dobara i namjeravao provoditi tih život engleskog ladanjskog plemića i privatnog naučenjaka. No u vrijeme kad je Beaconsfield postao po drugi put ministrom predsjednikom izabraše ga u Herfordu narodnim poslanikom. Kad je Balfour prihvatio mandat, učinio je to samo da udovolji želji svoga ujaka lorda Salisburya koji je uporno zahtijevao da u Herfordu opet bude poslanikom koji član njegove po-

LORD A. J. BALFOUR

rodice. Utjecaj porodice Cecil bio je ondje tako snažan, da je Balfour bio jednoglasno i bez protukandidata izabran. I tako uđe mladi Cambridge-man u Westminster. Koliko je držao do svog izbora narodnim zastupnikom, najbolje dokazuje činjenica, da je odmah iza izbora pošao na dugo putovanje u inozemstvo. Pošto se vratio kući, predavao je svojim zakupnicima o onomu što je vidio, a u parlamentu nije dvije godine ni riječi progovorio. Iza prvog njegova govora prođe opet osam mjeseci dok je našao prilike da ponovo ustane i prihvati riječ. Visoko uzrašteni vitki taj mladić koji se isticao samo lijepim manirama i ugodnim glasom nije nalazio u političkom životu ni pažnje, ni ugleda. Ali lord Salisbury nije popuštao. Godine 1878 uze ga kao privatnog tajnika sa sobom na berlinski kongres i tek ondje je Balfoura predobila šahovska igra visoke politike.

Činjenica je da se on nakon povratka u London priključio tako zvanoj »četvrtoj stranci« koja se onda pod vodstvom lorda Randolpha Churchilla latila zadaće da u nestaćici snažne konzervativne oporbe oštro kritizira svako djelo liberalnoga ministarstva. Balfour kojega je prvo bitno privukla blještava osobnost Randolpha Churchilla počeo se prijatno osjećati u parlamentu kao kritičar i sad mu porastoše krila. On je uvidio da u znanju što ga je stekao u Cambridge-u ima snažno oružje, a pošto je još otkrio u sebi sposobnost da na lijep i ugodan način kazuje najneugodnije stvari, počela mu debata namicati estetski užitak, a on se upeo da iskuša svoju snagu. Salisburyev nećak koji je bio poznat kao darovit, ali nemaran i lijep čovjek, gdjekad je zapanjio kuću svojim drskim, ali vrlo vještim napadajima, svojom učtivom arogancijom, dubokim sarkazmom i originalnim načinom kojim je najoštrije pogrde prekrivao plăštem najnedužnije bezazlenosti. On je umio svog protivnika najluže ošinuti i odmah mu dobaciti trunak šećera, a sve to najljubaznijeg i najmirnijeg lica, elegantno-umorna glasa i bez ikakovih gesta. (Gospodin se Balfour govoreći uvijek drži uspravno, uhvativši se s objema rukama za okovratnik svog dugog žaketa. O taj se okovratnik ovjesila i većina njegovih karikaturista). Dobri ujak Salisbury sjedio je široko i duboko izvaljen u svom ministarskom sjedalu i žmirkajući pratio sve veće uspjehe svoga nećaka. Kod sićušnih rasprava, dosadnih pojedinosti i diskusija o tehničkim točkama nije Balfoura bilo nikad u kući, on je radije sjedio u svom domu među slikama od Burne Jonesa i čitao, pisao ili filozofirao o naturalizmu ili »Religiji humaniteta«, ili je pak sjedio u koncertnoj dvorani i slušao Händelove oratoriјe kojih je naivna, čvrsta vjera uvelike ugadala njegovoj prezbiterskoj naravi.

Kad je Salisbury postao ministrom presjednikom, imenovao je svog nećaka presjednikom mjesne upravne oblasti, kasnije državnim tajnikom Skotske i još kasnije glavnim tajnikom Irske. Kad su Irči doznali za imenovanje »aristokratskoga kicoša« Balfoura, prasnuli su u porugljiv smijeh koji se zaorio u redovima irskih političara i proširio cijelom njihovom otadžbinom. Svi državnici koji su se latili zadaće da slome ili pokore Irsku, vratili su se poništeni i ponizeni surovim pogrdama kojim su bili izloženi, a sad da ih zaузда ovaj nježni, elegantni mladi gospodin, parfimirani ljiljan, kako su ga nazivali!

No Irči, a i cijela Engleska smetnuše s uma, od kako čvrstog je tkiva sazdan jedan Škot. S pomoću svojih irskih konstablera uvede on strahovladu kakve još nije doživjela gradanskim ratovima rastrojena zemlja. »Parfimirani ljiljan« prometnu se u »base, brutal, bloody Balfour«. Irsko je novinstvo besprekidno grmjelo protiv njega, nazivalo ga razbojnikom, ubicom, Heliogabalom, rafiniranim razuzdancem koji se kupa u krvi, no Balfour ostade miran, fleg-

matičan, slatko se smiješio, pročitao kao odgovor nekoliko službenih ispravaka i time svoje protivnike još više razbjesnio.

Godine 1891 postao je vodom unionističke stranke i sad se započela njegova velika borba protiv Gladstona u pitanju homerule-a. Kad je lord Salisbury godine 1902 položio pečat svoga ureda, preporučio je kralju svoga nećaka za nasljednika i Balfour, mnogogodišnji vođa oporbe, bude imenovan ministrom presjednikom. To je on bio do 1905 godine.

Time se je Balfour, koji je svojom osobnom ljubežljivošću i čarom svoje konverzacije primamio i političke protivnike na svoje glazbene večeri, službeno popeo na najviše mjesto, što ga je mogao polučiti. Za vrijeme rata je bio prvi lord admiraliteta; kasnije ministar vanjskih posala. G. 1922 je dobio naziv Earl of Balfour. Do 1923 god. je bio zastupnik Velike Britanije u Ligi naroda.

No on je uvek bio i ostao filozof. To ga je katkad priječilo u političkom radu. Kad čovjek svaki slobodni čas posvećuje Bachovim harmonijama, kad se zadubljuje u probleme života i mišljenja, kad traži odnose između znanosti i religije, te stoji na visini gdje osjeća da mi ništa ne možemo znati, onda mu je uistinu teško da se naglo prenese u sićušne realnosti političkih priroda i da živo prione uz neku stranku, dok mu svijest, historičko shvaćanje i filozofska sumnja šapuću da bi i druga stranka mogla biti u pravu. Balfour je dobar pristaša stranke samo onda kad se radi o pitanjima koje su mu kao toryu i škotskom prezbiterijancu uistinu na srcu. Demokracija, narod, liberalizam, ljudski napredak, agnosticizam, razmirice o temeljnim zakonima po njega su pojmovi koje barem skeptično posmatra. A velika ga strastvenost može prožeti samo onda kad nađe veliki objekat u koji može udariti strijela njegova duha: Gladstone, Irska, nonkonformisti, pitanje odgoja, imperijalizam. No najradije se on za nešto hvata, on treba uporišta da govori, naime da protuslov.

Njegove knjige i eseji polaze također od veće česti s ishodišta polemike protiv nekog sistema, mišljenja, ili osobe. Tako primjerice i njegovo veliko djelo: »Uvod u studij teologije« (»da svoje mišljenje u što oštrijem reljefu predočim, moram ga prikazati na pozadini drugog, protivnog sistema mišljenja«), ili njegovi eseji »Dr. Clifford i religiozna odgoja«, »Refleksije o novoj teoriji materije«, »Što da čitamo?«, »Cobdenismus« i drugi. Bez mogućnosti kritike ne bi Balfour zacijelo bio prekoračio prvih stepenica političke ljestve. Jer on prvobitno nije volio politike. Na jednom mjestu govori Balfour o svom »nesretnom zvanju«, a na drugom kaže: »Vila na kolijevci djeteta neka ga zanajvek poštedi od napasti da bude političar.«

Balfour je u vrijeme dok ga još državni poslovi nisu sasvim zaokupljali napisao veliko djelo: »Obrana filozofske skepse«. On je bio jedan od osnivača »National Review-a« i pomagao je kod osnivanja »Psychical Research Society«; on je počasni doktor sveučilišta u St. Andrews-u, Edinburghu, Cambridge-u, Dublin-u, Glasgow-u i Oxford-u; on je često držao govore đacima ovih sveučilišta; pisao je »Osnovke vjere«, učeno djelo koje čitaoca vodi na prag kršćanske teologije, zatim je pisao u raznim revijama eseje, koji ga osvjetljuju kao oštroumna čovjeka, polihistora koji se ne opire popularnim idejama. Napisao je i knjigu o golfu, igri, koju vrlo voli i od koje — kako je u šali izjavio — očekuje »škotificiranje Engleske«.

Da Balfour nije i onako bio filozof, bio bi, promislivši pravo svoj poziv, morao postati filozofom. A knjiga njegova života mogla bi se nazvati: »Državnik malgré lui«.

ŠALOM AŠ: PREVARENA

(Pričovijest kakvih je mnogo na svjetu)

Fajgele. Ona se rado kitila poput svake mlade djevojke. Sedmicom nema vremena za takve besmislice, jer mora da šije. Vremena su teška. U gradu skupoča. Stanarina... jao, ta nesretna stanarina! Otac zaslužuje tako malo... a do trista rubalja njezina miraza treba još tako mnogo... Nažalost dira majka u taj miraz kad joj subotom trebaju novci za pokriće izdataka. Sreća je još što imade vazdan toliko posla za šivanje. Fajgele često misli u tišini: »Prosaca je ko pasa, ali što to pomaže! Svaki pas traži masnu kost«. Fajgele se ne zdubljuje rado u misli. Zgodne mlade djevojke ne vole obično da razmišljaju.

Subotom se Fajgele kiti i resi bez kraja i konca. »Fajgele«, veli majka, »ta prestani već jednom! Lijepa si ti i bez toga«. Ali što znade jedna stara žena? Za nju je svaka haljina dobra. Ona čak veli da djevojka može izlaziti na šetnju bez šešira i haljetka. No svaka mlada djevojka dobro znade kako su važne ove stvari. Ondje na klupi sjedi on. Eleazar. U društvu je svojih prijatelja i gleda ispod oka na nju. On misli da ga ona ne zapaža kad joj se vragoljasto smješka. Gurka svoje prijatelje šapćući: »Gledajte, dečki! Živa vatra je ta djevojka!« Fajgele prolazi kraj njih mirna ko kamen. Ko da ništa ne sluti i ko da ne govori u sebi: »Samo me gledaj! Ogledavaj se za mnom! Svidam ti se, je li?«

Katkad joj se dogodi nešto neugodno, nešto skoro bi čovjek rekao bolno. Ona prolazi pokraj njega, a on je ne zapaža. On gleda drugu. Malku s novim haljetkom i s novim šeširom. Fajgele prolazi kraj njega i gleda ga kradom. Njegov je pogled još u Malke. Oči mu se sjaje radosno; opet gurka svoje prijatelje ko da opet hoće reći: »Gledajte, dečki!...«

No čim on spazi Fajgele, opet je Malka u pozadini. Pozove prijatelje na šetnju. Idu za djevojkama ko sjene. Prolazeći ih pozdrave: »Sretna subota!« Fajgele kimnu ponosno glavom. Što je se to tiče? Ništa. Hotimice ide drugom alejom. Dečki za njom ko zla savjest. O, tad je sva sretna u srcu! No prenavlja se ko da joj nije ni stalo do njega. On bi je progonio do na kraj svijeta. O, kako je sretna u duši!

Jedne subote naveče šetala je sa svojom prijateljicom u parku. Sjele su na klupu. On je došao za njima. Sjeo je na drugi kraj klupe. Tama. Ponad klupe gusto grmlje. Tama raste, laki zefir miluje lice. Sve je hladnije. Tako je lijepo sjediti u tišini! Srca lagano udaraju ko da se boje narušiti čar i svetost ljetne večeri.

Tko će prvi progovoriti? On zakašljuca; to znači: »Evo me!« Ona šuti: »Ne znam ko si ni što hoćeš. Što me se uostalom tičeš?« Šutnja... Samo vjetar šapuće što se u srcima zbiva.

»Oprostite, moliću lijepo, koliko je sati?« »Ne znam«, odgovori Fajgele ukočeno. To znači: »Znam ja dobro što ti hoćeš; ali lakše, ima vremena! Neću ti odmah pasti za vrat«. Prijateljica je gurne: »Čuješ li?« »Ova si guska utvara da on na nju misli«, zbori Fajgele u duhu.

»Lijepa noć, zar ne?« »Da, prilično«. Pitanja, odgovori; ispočetka malo teško, kasnije sve toplije, srdačnije. Približuju se. Već su stari prijatelji. On je prati kući. Pružaju si ruke: »Do viđenja!«

Sve je tamnije, tiše... »Davno sam te već htio upoznati, Fajgele!« »Znam. Slijedio si me ko sjena«. Šutnja. »Na što misliš, Fajgele?« »Na što

misliš, ti Eleazar?« Još je tamnije, još tiše. Oni se približuju. Oni se dodiruju. Ona dršće. On je obujmi. Nenadano se nagne nad nju i poljubi je žarko, snažno u drhtave usnice... Ptice lete nad njima. Ona se malo žesti, malo je uvrijedena, ali naskoro je opet sve u redu. Tako se dešava svaki dan.

Eleazar već zalazi u njihovu kuću. Pod izgovorom da donosi posla za Fajgele. Ona se prenavlja pred roditeljima ko da ga ne počna. Kasnije je vrlo česti gost i ne treba više izlike. Njezini ga roditelji cijene, jer je vrijedan i zgodan mladić. Znadu oni zašto on k njima zalazi. Ali oni ko da ništa ne slute. Nek se djeca upoznaju, ima još vremena o tom govoriti.

Veče. Malena, nedavno obijeljena soba; na zidovima razne slike; usred sobe novi stol, a na njemu velika svjetiljka. Fajgele sjedi i šije. Do nje čita Eleazar neki roman. Roditelji spavaju iza zavjese koja dijeli sobu. Eleazar je katkad pogladi po obrazu: »Fajgele!« »Što je, mili?« »Ništa«. Ona mu pokazuje miraz. Sve je već pripravljeno. Do trista rubalja treba još osamdeset. U najskorije će se vrijeme uzeti. O, kako se vesele njezini roditelji. Njezin pognuti otac reb Jankev očekuje taj radosni događaj ko prvi svjetli tračak u svom teškom životu. Najviše se veseli Fajgele. Njezini su obrazi još življi, rumeniji, oči još sjajnije, vatrenije.

Ona radi za mašinom i pjeva. Pali se svijetlo; Eleazar dolazi. Razgovaraju zaneseno. On je obujmi: »Čuj Fajgele! Svake ćemo večeri poslije rada biti zajedno ko sada«. »A ti, ti ćeš mi mnogo i mnogo govoriti«, miluje ga ona. Tako mu je toplo u srcu. Sva je soba prožeta blaženstvom. Sve je meko, laganodno; svi predmeti ko da šapću nježno i povjerljivo. Tiho i udivljeno sjede jedan do drugoga. Ona mu pokazuje uložnu knjižicu: »Gle, samo još četrdeset rubalja!« On se okrene malo uvrijeđen. Još dugo čavrljaju; maze se. Kad roditelji vele da je vrijeme počinku, mladi se ljudi rastaju.

★

Reb Jankev je obolio početkom zime. U kući nema novaca za drva ni kruh čak. Fajgele posuđuje novaca. Stari se muči, previja se, kašlje teško. Liječnik propisuje lijek. Fajgele je založila haljetak, jer neće da dira u miraz. Eleazar dolazi svake večeri. »Zašto si tako žalosna, Fajgele?« »Otac je bolestan«. »Ozdraviće uz pomoć Božju«. »Već četiri sedmice ne ulažem novce u štedionicu«. »Što će ti novci?« »Hoćeš li me bez njih uzeti?« »Ti si mi sve, ti si moj život. Zdrave će ruke zaradivati. Što trebam više?« Nijema tišina. Njihove se sjene pomiču na zidu. Ona jeca na njegovim grudima: »Kako si dobar, Eleazare!« »Fajgele, srce, ne placi! Biće sve dobro. Samo ti uzmi novce od miraza za kuću i bolesnog oca«. Tako joj je toplo, tako blaženo.

★

Drugi dan je Fajgele načela miraz. Majka je navorala lice teško i žalosno. Suza kanu. Reb Jankev okrene se k zidu sumorno. Zna on odakle ti novci. Njegova jedinica teško je skucala ove novce. Drugi roditelji daju svojoj djeci, on uzima novce od svog djeteta. Tako mu je ko da krade od svog vlastitog poroda. Zna on da je na putu sreći svoje jedinice. On moli Boga neka mu šalje skoru smrt... Ej, teško je živjeti... Teško, teško.

Fajgele tako čezne za srećom. O, ona bi htjela imati tisuću rubalja. Sve bi dala Eleazaru. Oboje su do očeva kreveta. Blaženi. Jecaju. Eleazar nježno šapuće: »Fajgele, srce, prestanide!« Otac teško diše. Fajgele je zahvalna Eleazaru. Otac se okrenuo, gleda ih; sretan je. Ko da veli: »Razumijem, djeco,

sporazuman sam... — Otac je bolestan. On obamire. Fajgele vadi rublje. Miraz je sve manji. Jednog dana umre reb Jankev. Tog dana nije bilo više ni rublja u uložnoj knjižici. Fajgele je u isti dan izgubila svog oca i svoj miraz.

★

Nedugo zatim oženio se Eleazar... Ali on nije uzeo Fajgele... Njegova mu majka nije dopustila da se oženi sa sirotom koja »ništa nema«. Fajgele opet sjedi za šivaćom mašinom i šije uz svjetiljku u kasnu noć. Svaka joj noć donosi nekoliko rubalja za novu uložnu knjižicu. Miraz mora sada da bude još veći no prije. Jer s mirazom raste i broj srebrenih vlasti u njezinim pletenicama. Što više novaca ima u štedionici, to je sigurnija da je niko više neće prevariti.

Fajgele sjedi uza svijetlo i šije, šije... Šije u kasnu noć.

MARTIN BUBER: HASIDSKE LEGENDE

Iz knjige »Der grosse Maggid und seine Nachfolge«

Jakov Jichak iz Pšishe, nazvan Jehudi Sudbina andela

Jednoć je Jehudi pričao hasidima:

»Neki je hasid poslije smrti došao pred nebesko sudište gdje je imao moćnih zagovornika koji su mu nastojali ishoditi povoljnu osudu. Već se činilo da će sve ispasti u prilog hasidu, no najednom se oglasi jedan veliki andeo koji optuži hasida zbog nekog prestupka. Hasida upitaše: »Zašto si to učinio? On odgovori: »Žena me zavela.« Andeo se prezirno nasmije: »Gle, to je zaista odlično opravdanje; čak niti ženi nisi mogao odoljeti!« Osuda ispade ovako: hasid bude osuđen zbog prestupka, a andelu bude dosuđeno iskušenje da uđe u ljudsko tijelo i da postane suprug ženi.«

Jisrael iz Rižina Vlastito svjetlo

Neki se mladi rabi potuži Jisraelu iz Rižina: »Rabi, ja osjećam život i svjetlo samo u onim časovima koje posvećujem nauci, ali čim prestanem učiti, svega nestane. Što da učinim?«

Jisrael iz Rižina odvrati: »To je slično položaju putnika koji u mrkoj noći tumara šumom. Nakon nekog vremena susretne drugoga čovjeka sa svjetiljkom u ruci koja osvjetljuje putove. Ali na jednome raskršću pođe čovjek sa svjetiljkom svojim putem ostavivši onoga prvoga da opet tumara i bludi mramom. Onaj, koji imade svoje vlastito svjetlo, taj se ne treba strašiti tame.«

Jakov Jichak iz Lublina Put

Rabi Ber iz Radošica umolio je jednoć svojega učitelja Jakova Jichaka iz Lublina neka mu ukaže općenit put kako bi služio Vječnomu. Ovaj mu odgovori: »Nije moguće nijednomu čovjeku pokazati jedan određeni put kojim bi služio Vječnom. Vječnom možeš služiti naukom, možeš i molitvom; ovdje ti je put posta, ondje užitka u jelu. Svaki neka pomno ispita kojem ga putu vuče njegovo vlastito srce. Onaj put neka odabere i neka mu se posveti svim svojim bićem.«

AHAD HAAM: SVETO I NEPOSVEĆENO

(»Mrvice«, malene rasprave o velikim stvarima)

Mnoge oznake razlučuju sveto i profano. U profanim su stvarima sredstva vrijedna po cilju samo toliko koliko su mu ona sredstva. Stoga mijenjamo i nadomještamo sredstva prema potrebama cilja. Kad njega nestane, nestane i sretstava. U svetih je stvari drukčije: cilj posvećuje sredstva sama po sebi. Stoga ih više ne možemo ni mijenjati ni nadomještati. Kad nestane cilia, ipak još neće nestati sretstava, već se cilj nadomješta prema njihovim potrebama. Drugim riječima: kod profanoga čuvamo vanjštinu jezgre radi te je bacamo kad jezgre više nije. Kod svetoga nam je nasuprot vanjština dragocjena ko i jezgra, te joj dajemo novu jezgru kad stara usahne.

Stari su se Egipćani na izvjesne blagdane običavali služiti samo kamenim orudem. Ovaj im običaj namriješe davni predi iz »kamenog doba« koji još nisu znali za drugu materiju pa su sve svoje oruđe proizvodili iz kamena. Iako su kasnije stvarali bolje oruđe, oni su se njinie služili samo u profanoj svagađašnjici, ali u svete dane nisu imali srčanosti da staro novim potisnu. Jer ovdje je sredstvo postalo samo po sebi sveto. Vrlo je vjerojatno da su egipatski svećenici ovoj stvari podali dubok i mistički smisao, tj. oni su tražili i našli novi cilj za staro sredstvo, novu jezgru za fosilnu vanjštinu.

A mi? Zašto pišemo Toru isključivo na pergameni, ljudskom rukom i u obliku svitka? Čemu sav taj trud 400 godina nakon Gutenberga? Jer su tako naši predi činili pred 2000 godina — a tako je i u drugih naroda — kad se još nije znalo za bolja sredstva. Danas se služimo za privatne potrebe naprednjim sredstvima; no kod svetih je spisa sve posvećeno, čak i sredstva pisanja.

Na istu razliku između svetoga i profanoga nailazimo i u samim spisima. Profani spisi — izuzevši poetske čija je lijepa vanjština istodobno i njihova jezgra — su sredstva za učenje izvjesnoga sadržaja, oni su u neku ruku ljudska koja ovija misli. Što je sadržaj poznatiji, spis se sve više zaboravlja. Tako gnjile u prašini bibliotekâ najznačajnija djela za duhovni razvoj ljudstva. Njihov je sadržaj postao zajedničko dobro generacijama, i tek ih rijetko upotrebljava ljudska ruka. Nauke se Kopernika, Keplera ili Newtona predaju maloj školskoj djeci, ali čak i među prirodnjacima imade malo njih koji su te nauke crpli iz prizvora, iz samih djela tih otkrivača. Koliko ljudi posiže za djelima Platona, snažnog oceana, čija strujanja još i danas u mnogom oplođuju naš duhovni život; koliko ljudi znade za imena tih djela? Tuga nam obuzima osje-

AHAD HAAM,
veliki učitelj židovskog naroda

Vrlo je vjerojatno da su egipatski svećenici ovoj stvari podali dubok i mistički smisao, tj. oni su tražili i našli novi cilj za staro sredstvo, novu jezgru za fosilnu vanjštinu.

A mi? Zašto pišemo Toru isključivo na pergameni, ljudskom rukom i u obliku svitka? Čemu sav taj trud 400 godina nakon Gutenberga? Jer su tako naši predi činili pred 2000 godina — a tako je i u drugih naroda — kad se još nije znalo za bolja sredstva. Danas se služimo za privatne potrebe naprednjim sredstvima; no kod svetih je spisa sve posvećeno, čak i sredstva pisanja.

Na istu razliku između svetoga i profanoga nailazimo i u samim spisima. Profani spisi — izuzevši poetske čija je lijepa vanjština istodobno i njihova jezgra — su sredstva za učenje izvjesnoga sadržaja, oni su u neku ruku ljudska koja ovija misli. Što je sadržaj poznatiji, spis se sve više zaboravlja. Tako gnjile u prašini bibliotekâ najznačajnija djela za duhovni razvoj ljudstva. Njihov je sadržaj postao zajedničko dobro generacijama, i tek ih rijetko upotrebljava ljudska ruka. Nauke se Kopernika, Keplera ili Newtona predaju maloj školskoj djeci, ali čak i među prirodnjacima imade malo njih koji su te nauke crpli iz prizvora, iz samih djela tih otkrivača. Koliko ljudi posiže za djelima Platona, snažnog oceana, čija strujanja još i danas u mnogom oplođuju naš duhovni život; koliko ljudi znade za imena tih djela? Tuga nam obuzima osje-

čaje kad vidamo da su čak i produkti duha prolazni, da tokom vremena sve beziznimno pada u zaborav poslije izvršene zadaće. Vjerojatno je da bi autori onih djela radije vidjeli očuvan spomen svojim spisima nego do tolike mjere popularizovanu svoju nauku. Ali nije to u njihovoј moći. Iako srce tuguje, logika mora da dopusti: mora tako da bude; poslije nestanka jezgre suvišna je ljudska.

To su profana djela; u svetih je spisa to drukčije. Ovdje posvećuje sadržaj spis tako, te spis postaje jezgra a sadržaj sporedna stvar. Spis se čuva nepokolebivo zauvijek, sadržaj se mijenja sa životom i kulturom. Čega se nije sve našlo u našem Svetom Pismu od Filona do danas? U Aleksandriji su u njemu našli Platona, u Španiji Aristotela; kabalisti su u njemu našli svoje mističke teorije, inovjernici potvrdu svoje religije, neki učenjaci, religiozne čudi, čak Kopernika i Darvina: Svi su ovi ljudi tražili u Svetom Pismu samo istinu. Svaki je tražio svoju istinu. I svi su oni našli traženo, jer su to moralici naći. Inače ne bi istina bila istinita, Sveti Pismo sveto.

Pa ipak imade u našoj sredini »reformatora« koji tvrde da je moguće ukloniti ljudsku religije (praktičke zapovijedi) a sačuvati samo njezinu jezgru (apstraktne ideje). Ili ukloniti ljudsku Svetog Pisma (njezin jezik) a sačuvati njezinu jezgru (u evropskim prijevodima). Jedni i drugi ne znaju da je stari vrč svet jedino u svom starom obliku — makar se od vremena na vrijeme obnavlja novim sadržajem. Razbije li se vrč, ili primi li drugi oblik, poblijutaviće vino, bilo ono kako mu drago časne starosti.

To neće da uvide reformatori. Ali narod je kao zajednica uvijek prema ovome običavao djelovati, kao da ga je vodila neka instinktivna providnost: nije se suviše opirao svojim vođama koji su punili vrč s novim vinom tude loze. Majmuni i slični. Narod ih slavi sveto i s velikim poštovanjem. Ali Karejce i slične narod je odbacio, jer su se usudili mijenjati oblik vrča. Odbacio ih je, iako su slavili vino i govorili da je prastaro, pravo. Netaknuto od ljudske ruke.

Neka se smiju rugaći ovom čuvanju vrča koliko se god hoće. Iskustva, koja stekoše čuvanjem vina, najbolje svjedoče da su na krivom putu.

JEGER: TAKO ZVANI NEKROLOG

E. F!

*I tako Te nosim u sebi
Kao jednu svetlu pegu
U ovim sivim i beznadnim
Danima našim.*

*I kad je noćas besnila oluja
I vihar tukao o prozore moje,
A neko je hrkao živinski i glasno,
Ležao sam u tmini,
Slušao kišu i vetar na prozoru
Pa sam se setio Tebe.
I znao sam
Da se daleko negde na groblju
Omorike veju na vetrū,
I da su svi oni buketi i venci
Pali na bljuzgavu ilovaču,
A prokisle su latice drhtale na vetrū.
Ti ležiš u grubom drvenom lesu
I možda su Te noćas prvi puta posetili crvi.
Ne znam,
Meni se sada u tmini
Čini
Da je dobro ležati tamo
I biti izvan svega — — —
O, dobro je biti izvan svega.
O, dobro je ležati tamo gde nema revolta ni pokreta
Ni besnenih glupavih noći
Kad se svetlo mesečine toči,
Kad pseta u daljini laju
 I poete pevaju o ljubavi
I vidiš —
Meni se sada u tmini
Čini
Ono tamo gore
 Ko jedino ispravno rešenje.*

*Veruj! Bilo je momenata
Kad sam hteo da Ti donesem cveća,
Al bojo sam se ljudi što bi rekli:
»Sentimentalni gimnazijalac« ...*

*I bolje je da Te se ovako katkad setim
I da Ti u sumraku napišem po koju pesmu.*

PJESNIK: U KIŠI

Iznad grada
kiša pada.

Kiša kapa.
Klipa, klapa
konji idu.

Mijo sjedi.
U svijet gledi
sa prozora.

Mijo place,
ne zna šta će:
Anđe nema.

Anda bila
lijepa vila.
Nekad, davno.

Danas nije
kao prije:
sâm je Mijo . . .

*
Konji idu
klipa, klapa.
Kiša kapa.

Kiša pada
iznad grada.

JICHAK BEN ŠMUEL: SMRT, SIVA TEŠKA SMRT

Jurim . . .
Kroz ulice . . . kuće . . .
Zidove . . . oblake . . .
U sivilu mlake
Gubim se . . .

Prate me reči,
Ukori, obede,
Oči i glasovi.
Senka siva i tiha.

Nečujno stupa stražar.

Nestajem u prostoru mutnom.

Smrt, siva teška smrt.

Lepršim kroz zemaljsko
Da skršim sebe.
Život.
Ispaćeno jedno biće.

*

ISPAĆENO JEDNO BIĆE.

FEUILLETON

PALESTINSKI PREGLED IZ GEOGRAFIJE PALESTINE

Etnografija

Palestina je etnografski šarolika. U njoj imade nekoliko rasa, nekoliko naroda, nekoliko religija, bezbroj sekta. Pretežiti dio stanovništva pripada semitima. Ova grupa imade karakteristični oblik nosa, očiju i cijelog lica. Boja kože prelazi od bijele i svjetlosmeđe do tamnosmeđe. Kosa je pretežito crna. Tijelo je srednje visine, finih linija i vitko. Semitimima pripadaju Arapi, Židovi, Sirci. Nesemiti su: Čerkezi, Turci, Evropejci i neka sjevernoafrička plemena.

A r a p i. Oni sačinjavaju veliku većinu pučanstva u Palestini, podrijetlom su iz arapskih država Arapskog Poluotoka. Podijeljeni su u madaine (gradane), felahe (seljake) i beduine (nomade). Građani se malo prilagođuju evropskom načinu života. Felasi su zaostali i vrlo primitivnih životnih uslova. Beduini su pravi divljaci pustinje. Oni su sačuvali najčistiji semitski tip i klasični arapski jezik. Dijele se u dvije glavne skupine: 1) moćni Enezi (4 plemena: Vudali, Heseni, Ruvala, Bišer) koji se zimi sele u Centralnu Arabiju, 2) plemena koja se ne sele sa sirsko-palestinskog područja (Gavarne, Beni Zahr). Po mentalitetu su beduini pravi prirodni ljudi bez civilizacije: ratoborni i nasrtljivi, ljuti u osveti, hrabri i vjerni plemenu.

Felasi su se od česti pomiješali sa starim sirskim stanovništvom. Zadržali su samo mane arapske. Fatalizam ih drži stalno u primitivnosti. Primitivni su po radu, načinu života, općoj obrazovanosti. Razlog njihove zaostalosti leži velikim dijelom u tom, što ih arapski spahije (efendije) eksploratišu u radu pa im je poželjna njihova primitivnost. Odjeća im je nadasve jednostavna. Duga pamučna košulja. Preko toga šareni i dugi kaput, širokih rukava, iz platna, pamuka ili vune. Ogrtač (abaje) služi kao pokrivač, vreća i sag za molitvu. Oba se spola odijevaju gotovo jednako. Stanovi su također vrlo primitivni. Kuće imaju po jednu sobu. Svaka obitelj ima više »kuća«. I hrana je skromna, ponajviše biljna. Kad do staju kruh i voda. Razvijen je familijaran život. Česte su zajedničke priredbe i igranke. Na njima se pjevaju karakteristične orientalne pjesme (duboko iz grla ili kroz nos). Od glazbala ima bezbroj vrsta gusala i bubnjeva. Istaknuti valja nedostojan polo-

žaj žene: i felaške koja je rob mužu i efensiske koja živi nedostojnim i bezličnim životom u haremском zatvoru. Prodiranjem civilizacije može se očekivati popravljanje tog stanja.

Ž i d o v i. Staro židovsko pučanstvo koje je iza pada židovske države a još više u bizantsko doba znatno opadalo propalo je gotovo sasvim u vrijeme križarskih vojna. Tokom vremena pritjecali su Židovi u neznatnom broju u »4 sveta grada« Palestine, u Jerusolim, Safed, Hebron i Tiberijas. To je staro stanovništvo, stari jišuv. Živjeli su većinom od haluke, ponešto od trgovine i obrta. — Novi jišuv stvorio se modernim židovskim useljivanjem u Palestinu (filantropskom kolonizacijom, a najviše nacionalnom cionističkom kolonizacijom početkom 20. stoljeća). Židovska kolonizacija Palestine unosi veliko gibanje i velike promjene u etničko obliče zemlje. Židovi izgraduju nova sela i nove gradove. Unose život i razvoj na sva područja rada. Stvaraju novi stalež: židovskog seljaka. Pored gradskog židovskog pučanstva i kolonista najznačniji su nosioci novog jišuva gradski i koloniski radnici. Udrženi u opću radničku organizaciju (Histadrut haiklalit haovdim haivrim), imaju svoju okružnu blagajnu (Kupat holim) i konzum (Hamašbir) pored znatnog broja drugih zajedničkih uredaba. Partije su radnika: Hapoel hamizrahi, Hapoel hacair (palestinski dio Hitahduta), Ahдут haavoda (palestinska desnica Poale cijona; nedavno se ujediniše Hapoel hacair i Ahдут haavoda) i lijevi Poale cijon. Radnici su jezgra nove židovske Palestine, i ekonomski i kulturno. — Po podrijetlu, jeziku i običajima dvije su grane Židova: mnogobrojni Aškenazi, malobrojniji Sefardi. Aškenazi potječu iz Rusije, Poljske, Rumunjske, Madžarske, Austrije i Njemačke. U Palestinu se sele poglavito poslije poljskih progona Bogdana Hmelnickog (1648—1656) a pojačano u 19. vijeku. Sefardi su potomci španskih i portugalskih Židova. Oni dolaze u zemlju iza progona 1498. g. Njima pripadaju i Židovi iz Sirije, Mezopotamije, Perzije, Buhare i Jemena. — Zajednička odgoja i hebrejski jezik uz zajedničku odgovornost izgradnje narodne domaje stvorice novi i jednoviti židovski tip.

Narodno gospodarstvo

Poljoprivreda. Dosad su bile u Palestini metode obradivanja zemlje primitivne. Židovska ih je kolonizacija usavršila. Uvela

je traktor, umjetno gnojenje, natapanje, nove plodine. Najplodnija je zemlja u nizinama (Jezreel, Ako, Šefela, Šaron). Primorsko aluvijalno tlo prikladno je za plantaže. Ratarstvo proizvodi plodove domaće potrebe, proizvodi se plantaža izvoze.

Najčešće su i najvažnije ove žitarice: pšenica, dura, zob, kukuruz, raž. Iako se površina obradivanja povećava asanacijom tla a količina roda umjetnim gnojenjem i intenzivnim kulturama, ratarstvo je do danas još pasivno. Blizu 40% ratarskih proizvoda uvozi se iz Sirije, Transjordanije i Australije. Najveća je produkcija pšenice (99.406 tona godišnje), zatim ječma (44.524 tone) i kukuruza (37.441 tona). Ističu se još bundeve (37.926 tona), smokve (8302 tone) i grožđe (7190 tona). Važna je žitarica dura (25.000 tona), felahova najpotrebnija ratarška sirovina.

Židovska kolonizacija je uvela plantaže. U njima se gaje naranče, vinova loza, masline itd. Najvažniji su plod naranče (jafanska naranča), čuvene po cijelom svijetu i važan predmet izvoza. Izvozi se i vino. Najmoderniji uredaj za vinsku produkciju imade židovska kolonija Rišon Lecijon. Maslinici su većim dijelom u arapskim rukama.

Točan udio Židova u poljoprivredi ilustriraće najbolje statistika. U Palestini je obradene zemlje 6.000.000 dunama, paše 2.000.000 dunama, gradova, sela, cesta 2.000.000. Arapi drže 8.500.000 dunama, Židovi 1.120.000 dunama obradive zemlje (Pika 400.000, Kkl 285.000, privatno 435.000 dunama). Od svoje zemlje obrađuju Židovi cca 500.000 dunama. U više od 100 židovskih kolonija stane preko 30.000 židovskih seljaka. Od kolonija ima Kkl preko 50 s više od 8000 stanovnika. U gradskoj kolonizaciji valja istaknuti Tel Aviv i nove židovske četvrti Mekor Hajim (u Jerusolu), Šehunat Borohov, Nordija, Šehunat Hacafon (u Tel Avivu), Šehunat Jehijel (u Hajfi).

Za statistiku oranžerija i vinograda valja istaknuti ovo: od 60.000 dunama svih oranžerija pripada Židovima 21.300 dunama, od 65.000 dunama svih vinograda pripada Židovima 21.300 dunama.

Udio Židova u poljoprivredi relativno je nadmoćan: i po posjedu zemljišta, i po intenzivnom obradivanju, i po količini i vrednosti proizvoda.

Trgovina i promet. Vanjska je trgovina dosad bila na vrlo niskom stepenu. Unutarnja je trgovina razvijena u gradovima, jer se felah (niskog životnog standarda) gotovo u svemu namiruje proizvodima vlastitog rada. Sa sela dolazi u grad: voće, povrće, jaja, mlijeko i mliječni proizvodi. Od sve je

unutarnje trgovine najvažnije prodavanje uvoznih proizvoda. — U zemlju se najviše uvozi: šećer, riža, duhan, petrolej, građevni materijal, industrijske sirovine i gotovi proizvodi. Najvažniji su centri za uvoznu robu Jerusolim, Jafa, Hajfa. Import je iznosio: 5.401.384 funti (1924 g.), 7.526.657 funti (1925 g.), 6.594.098 funti (1926 g.), 6.184.454 funta (1927 g.), 6.208.411 funti (1928 g.). Izvoze se: živežne namirnice, naranče, vino, duhan, ulje. Eksport je iznosio: 1.231.602 funta (1924 g.), 1.330.830 funti (1925 g.), 1.308.333 funta (1926 g.), 1.899.759 funti (1927 g.), 1.487.516 funti (1928 g.). Glavni su proizvod izvoza naranče. 1928 g. iznosio je njihov izvoz 649.000 funti, dakle više no $\frac{1}{3}$ svega izvoza. Omjeri li se import i eksport, vidi se da je import veći. Trgovački je eto Palestina pasivna. To nije čudo, jer je ona zemlja na početku razvoja. Posljednjih je godina pored toga bila u teškoj ekonomskoj krizi. Najviše se izvozi iz Egipta, Sirije, Velike Britanije, Njemačke, Francuske, Italije, USA. Najviše se uvozi u Veliku Britaniju, Egipat, Siriju, Francusku, Njemačku i Alžir.

Sirija je za Palestinu trgovački vrlo važna zemlja kao tržište palestinskog izvoza. Još nije sklopljen definitivni trgovački ugovor. Danas je eksport u Siriju olaksan u toliko, što je u Siriji carina na evropsku robu do 25% (dvostruko kao u Palestini). Doratna Palestina nije poznavala organizovanu trgovinu. Danas već ima u svim većim gradovima trgovačkih komora (u Hajfi i Jafi su židovska i arapska komora odijeljene). Unapredeno je i stanje carina. Iako još nije pitanje najbolje riješeno, vlada uglavnom uvodi zaštitne carine za domaću industriju. 1927 g. promjenila se i valuta. Uveden je palestinski funt, 2.5% jeftiniji od dosadašnjeg egipatskog funta. Funt se dijeli u 100 piastera i 1000 mila. Novčanice su ukusne, opisane engleski arapski, hebrejski.

Općenitim razvojem zemlje razvija se i promet. Napredak trgovine i industrije, napredak turizma iziskuje razgranjeniji promet. Turizam se naročito razvija u posljednje vrijeme. Prirodne ljepote, prirodna čudesa, istorijska veza sve to godimice privlači velike turističke mase u zemlju. U zemlju dolazi relativno visok broj od 40.000 turista godišnje. — Za zemlju je važan pomorski promet. U Palestinu se putuje iz Evrope: iz Marseillea, Genove, Trsta, Pirreja, Konstance. Palestinske su luke: Jafa, Hajfa. Ove su prirodne luke nepovoljne za usidrenje brodova, jer obiluju podzemnim grebenima. Luka Hajfe započela se izgraditi u modernu luku, svjetskog opsega i značenja. Biće duboka 10 m, s površinom od 80 ha. Ostvari li se uz ovaj plan da

Hajfa bude najznačnija sredozemska luka i načrt provodnih petrolejskih cjevi iz Mousula i željeznica Bagdad-Hajfa, Palestina će da postane po prometu jedna od najznačnijih zemalja svijeta. Spajaće Evropu, Aziju i Afriku. Koristovaće se enormnim prihodima tranzita. Željeznička se mreža također povoljno razvija. 1881. g. nije bilo željeznica u zemlji, 1892. g. 87 km, 1906. g. 584 km, 1923. g. 1312 km, 1927. g. 1346 km. 1927. g. prevezeno je na željeznicama 563.000 tona robe. Najznačnije su pruge Lud-Hajfa, Jafa-Jerusolim, Tul Karm-Sihem-Dženin-Afule, Hajfa-Ako. 1927. g. uveden je i zračni promet (London-Kairo-Gaza-Maan-Bagdad-Basra). Iste je godine otvorena telefonska veza s Egiptom. Ceste se izgradju intenzivno. 1921. g. bilo ih je 460 km, 1927. g. 700 km; ostalih cesta ima blizu 2900 km. U Palestini nema plovnih rijeka. U najnovije vrijeme razvija se i autobusni promet. Kao prometala mnogo služe neke domaće životinje.

Topografija

Judeja

Jerusolim (hebr. Jerušalajim, arap. el Kuds; 85.000 stanovnika), glavni grad zemlje, sijelo vlade, kulturni i gospodarski centar palestinskog života. Grad se spominje već u XV stoljeću a. Chr. n. Tokom povijesti mnogo je napadan i razaran. Židovskom kolonizacijom ponovo se modernizuje i lijepo razvija. Jerusolim imade 8 vrata (jafanska, nova, damascenska, Herodova, lavlja, milosna, mogrebinska, Davidova). Ulice su starog grada uske, uglate, nepoplaćene, natsvođene, tamne. Dvije glavne ulice (od istoka k zapadu, od sjevera k jugu) dijele grad u četiri četvrtine. Novi se grad prostire sjeverno i zapadno od starog grada. Ovaj je po površini blizu 10 puta veći od starog grada. Moderne židovske četvrti (Talpijot, Rehavja, Bajit Vegan, Mekor Hajim, Bet Hakejem itd.) čine grad lijepim. U Jerusolimu su centralne židovske i arapske političke i kulturne institucije. Sijelo arapske egzekutive i Velikog muftije. Sijelo palestinske cionističke Egzekutive, Židovskog narodnog fonda. Na brdu Skopusu (Har Hacofim) leži hebrejsko sveučilište, središte židovskog kulturnog života Palestine. U gradu ima mnoštvo škola, seminara, sanitarnih uredaba itd. Posebnog je značenja Zidina naricanja (hebr. Kotel ha-maaravi) na brdu Moriji. Jedini ostatak Salamunova hrama, dvomilenisko mjesto molitve i plača progonjenih Židova, u neposrednoj blizini džamija Akse i Omarove, danas je čuvena Zidina po svem svijetu kao »casus belli« u arapsko-židovskom incidentu.

Jerusolim se razvija rapidnim tempom. Do nedavna su ondje živjeli Židovi od haluke, starci u kaftanima i zolufima. Danas je to mjesto moderno i civilizovano, središte židovske budućnosti u Palestini. U Jerusolimu živi 48.000 Židova.

Jugozapadno od Jerusolima leži Betlehem s 12.000 kršćanskih stanovnika (samo 300 muslimana). Grad nastavaju većim dijelom obrtnici. Istoriski čuveno mjesto privlači vazda mnogo turista i hodočasnika. U mjestu se proizvode iz crnog mramora (iz Nebi Muse) različiti predmeti spomena za hodočasnike. Ova grana privrede pripada među najznačnije za stanovnike Betlehema. Okolina mjesta obiluje znamenitostima iz židovske istorije (Salamunovi ribnjaci). Još više prama jugozapadu prostire se Hebron, jedno od sijela starog jihuva, čuven momentano po cijelom svijetu sa nedavnih nečuvenih krvoločnosti gdje su od zločinačke arapske ruke pali nevini židovski stanovnici. Od 19.000 stanovnika ima 1000 Židova. U okolini grada vinorodni su brežuljci. Vino je odlično i čuveno. Stanovnici žive većinom od obrta. Ondje je spilja Mahpela, groblje židovskih praroditelja. Na zidini oko pećina mole se Židovi kao i na Zidini naricanja. Jugozapadno od Hebrona nalazi se Beer Ševa s 3000 muslimanskih stanovnika, beduina koji su postali sjedilački ratari. Vlada im je dala naročitu upravu čiji zakoni vode računa o posebnom njihovu mentalitetu. Iz Beer Ševe je Jakov nekoć polazio u Haran. Negda je to bila najjužnija točka zemlje (»od Dana do Beer Ševe«). Sjeverozapadno od Beer Ševe nalazi se Gaza s 19.000 arapskih stanovnika. Star je i iz istorije davno poznat grad. Kuće su iz drevnog materijala i masivne. Ondje pokazuju grob Simsona. Gaza je usred vrlo plodne okoline. Pored nje su zeleni maslinici, plodna polja i sočne livade. Ondje dozrijeva datulina paoma. Rastu i sikomore.

Sjeveristočno od Jerusolima prostro se Jerihon, dobro poznat iz židovske povijesti. Stari grad je 1.5 km sjeverozapadno od današnjeg grada. Ovdje je Elišin izvor. Na obali Sredozemnog mora leži Jafa, jedno od središta moderne židovske kolonizacije. Pored nebrojenih židovskih (a i muslimanskih pa kršćanskih) institucija moraju se istaknuti mnoge svjetovne škole i seminarji. Stari grad koji većinom nastavaju muslimani leži na strmini što se ponad mora uspinje do visine od 36 m. Ulice su starog grada uske, uglate, natsvođene. Lijepe su židovske četvrti Neve Šalom, Neve Cedek. — Luka nije uređena. Podmorski grebeni ne dopuštaju da se parobrodi u njoj usidre. Oni zato bacaju sidrovane luke. Jafa imade oko 35000 stanovnika. Od toga je 7000 Židova, 10.000 kršćana;

ostalo su muslimani. Od Jafe je značajniji za novu židovsku Palestinu grad Tel Aviv do Jafe. 1909 godine nije ga još bilo. Tokom te godine sagradilo se ondje nekoliko kuća. »Brežuljak Proljeća« broji danas 40.000 isključivo židovskih stanovnika. Najmladi taj i potpuno židovski grad Palestine markantno označuje: 1) što znači židovska kolonizacija za Palestinu, 2) kako je nevjerojatno rapidan njezin tempo. Tel Aviv je čoven i po nedavnoj palestinskoj ekonomskoj krizi. Zovu ga sjedište Židova-buržuja u Palestini. Ipak je Tel Aviv najodličniji produkt židovskog rada u zemlji. Moderan grad, s evropskim komforom, prvakom kulturnim institucijama i autonomnom upravom. Istaknuti valja gimnaziju »Hercliju«, najstariju hebrejsku srednju školu u zemlji. Pored niza literarnih i stručnih tjednika i mjeseca izlaze u Tel Avivu dvije hebrejske novine: »Haarec«, gradansko glasilo i »Davar«, radničko glasilo. (»Doar Hajom« izlazi u Jerusolimu). Posebice valja istaknuti gospodarsku pokušnu stanicu cionističke Egzekutive, sagradenu iz sredstava Keren hajesoda. Ova stаница имаје поред departmana за istraživanje posebni departman za popularizaciju. Predavanjima, edicijama i pokušima upoznava se svijet otkrićima nauke.

Samaria

Sihem (hebr. Šehem; arap. Nablus) nastava 18.000 stanovnika. Nema nijednog Židova. Osim 150 Samaritanaca i neko 700 kršćana sve su ostalo muslimani. Oni su krajnji fanatici. Mrze sve strano i evropsko. Okolica je Sihema plodna i slikovita. Čuvena je sihemska produkcija sapuna. U 17 tvornica proizvode se sve vrste sapuna (i fini toaletni) te se izvoze u Evropu. U mjestu ima 7 muslimanskih džamija, nekoliko koranskih škola i srednja dječačka škola. Nedaleko Sihema leži ruina znamenitog istoriskog mesta Sebastie (Šomron). Sagradio ga je kralj Omri. Danas se blizu ruina nalazi nečisto arapsko selo Sebastije. Sjeverno Sihema nalazi se Dženin, 153 m nad sredomorskog razinom na ulazu u nizinu Jezreel. U mjestu živi 1500 muslimanskih stanovnika. Ima poštanska i telegraf-ska stanica, 2 škole i džamije. Zapadno Sihema leži Tul Karim s 500 muslimanskih stanovnika. Ovdje se odvaja od željezničke pruge Lud-Hajfa linija Sihem-Dženin-Afule. Na južnom dnu Emek Jezreela leži Bet Šean (Beisan), poznat iz Biblije. Danas ima u njemu oko 2500 stanovnika. U okolini je sva sila ruina i starih ostataka, pak je danas Bet Šean znamenit po arheologiskim otkrićima.

Galileja

Mjesto Atlit leži do mora. Ovo je mjesto dobro poznato iz istorije krstaških ratova (Castellum Peregrinorum; Chateau des Pelerins). Atlit je na učvršćenom mjestu između dvije morske uvale. Danas je Atlit židovska poljoprivredna kolonija. Ica ju je osnovala 1907 godine.

Hajfa na morskoj obali. Ima da se izgradi u modernu luku svjetskih razmjera. Od 36.000 stanovnika imade 15.000 Židova. Grčko-rimska istorija pozna na mjestu današnje Hajfe Sycaminum. U Talmudu se zove Šikmona. Krstaši su je razorili. Saladin ju je ponovno sagradio. — Grad je podno Karmela i na početku morske uvale Ako. Stari grad čini neugodan dojam. Nove su četvrti izgradene ukusno i moderno. Kolodvor je na istoku grada. Istaknuti valja hebrejsku tehniku oko koje je moderna židovska četvrt Herclija. Židovi posjeduju zemljište Hajfa Bay. Ono će biti od neprocjenjive koristi kad bude izgrađena na veliko zamišljena luka Hajfe.

Ako leži uz more u istoimenoj nizini. To je jedan od najstarijih gradova Palestine. Imade 7000 arapskih stanovnika. Stara luka pokrivena je pijeskom. Grad je opkoljen velikim zidom. Zidina ima vrata na istoku. Lijepa je i velika mošeja Džezar-paše. Djelo je Džezar-paše i lijep vodovod na sieveroistoku grada.

Nazaret je glavno mjesto južnogalilejskog okružja. Usred plodne okolice leži ovo mjesto sa svojih 8000 arapskih stanovnika koji se većinom bave žitarstvom, manje obrtom i trgovinom. Po crkvenoj istoriji proživio je ovdje Isus Krist svoje godine mladosti. Otud mu i ime »Nazarenjanin« (arapski se naziva kršćanin »nazrani«). K jugu Nazareta leži Afule, posred Emek Jezreela. Ima se izgraditi u moderan židovski grad.

Tiberias se prostro na zapadnoj obali Kineretskog Jezera 208 m pod sredozemnom razinom. Od 9000 stanovnika 6000 je Židova. Klima je tako odlična, da će se ondje izgraditi znamenito lječilište kamo će i Evropljani dolaziti. Stanovnici se ponajviše bave trgovinom i obrtom. U mjestu su židovske kulturne i sanitарне uredbe na visokom nivou. Ima moderno uređen vodovod koji se opskrbljuje vodom iz jezera.

Safed je na 838 m visokom brdu. Od 11.000 stanovnika imade 4000 Židova. Imade sefardska i aškenaska općina. Valja istaknuti staru sinagogu Arija (rabi Izak Luria). Safed ima dobru klimu i leži u okolici plodnoj i bogatoj vodom. U Safedu imade ješiva, Talmud-Tora, dječjih vrtova, dječačkih i djevojačkih škola. Ovo je mjesto poznato iz istorije. Josip Flavije zove ga Saf.

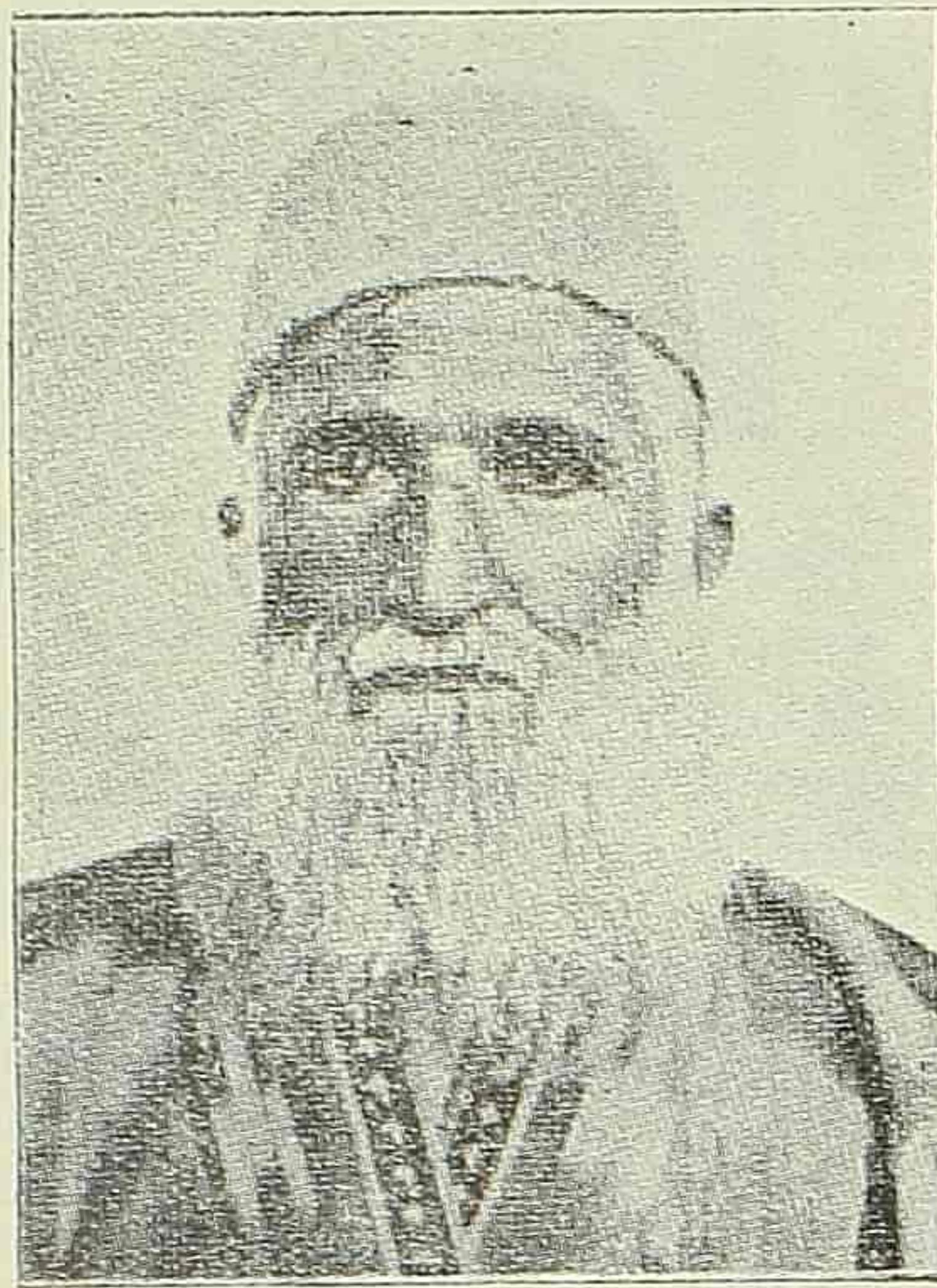
Pavao Wertheim

ORIJENTALNO ŽIDOVSKO PUČANSTVO U PALESTINI

Na našu molbu napisao je g. Šimon Cohen, učitelj hebrejskog jezika u Zagrebu, ovaj referat prema hebrejskoj knjizi „Ohlosenu baarec“ J. b. Cvija koja je izšla 1929. g. u Varšavi.

Knjiga se u prvom redu bavi etnografijom Palestine opisujući istorisko-demografsko i ekonomsko stanje palestinskog židovskog pučanstva. Iz prvih se dvaju dijelova razabire da je židovsko pučanstvo Palestine u selu i gradu vrlo raznoliko sastavljeno. Moderna židovska kolonizacija uniјela je nov život, novo gibanje. Haluka, glavni privredni izvor starog jišuva, sve više nestaje. Radna omladina prodire u različite grane privrede kao obrt, zemljoradnja itd. Interesantno se opisuju osebine

ski elemenat Palestine. Njihov jezik »barbarija« sličan je arapskom jeziku. Najznatnija su skupina orijentalnih Židova Jemenci. Maleni stasom, izmoždeni i slabunjavi, čine dojam da ih još tiše zla teškog njihova života u teškom galutu. Oni se duhovno odvajaju od svih ostalih orijentalnih Židova. U 13 i 14 stoljeću živjelo je u Jemenu 300—400 tisuća Židova. Nečuveno strašnim progonima njihov je broj stalno opadao. Javneeli je prema nalogu cionističke Egzekutive pošao 1911. g. u Jemen gdje je proboravio 20 mjeseci da točno upozna životne uslove Židova. No od negašnjeg cvatućeg pučanstva našao je oko 40.000 duša, siromašnih i nadasve bijednih uvjeta za život. 1883. g. uselilo se prvi 300 obitelji u Jerusolim. Veća imigracija datira iza posjeta Javneelija. Danas imade

Židov iz Buhare

i običaji obih ogranača židovskog naroda: Aškenaza i Sefarada. Svakako je najzanimljivije prikazivanje povijesti različitih židovskih općina u Palestini. Sve od useobe onih 300 rabina iz Francuske 1211. g., od divne epohe hasidizma kad se 1700. g. uselio u zemlju Jeluda Hasid sa svojih 880 učenika. »Šivat Cijon«, vraćanje domaj, bila je tokom istorije nautaživa čežnja naroda bez domaje. — Poslije izgona iz zemalja Portugalskog Poluotoka sele se Sefardi koncem 15. i početkom 16. stoljeća u Palestinu, dijelom i u Tursku. Istaknuti valja veliku poljoprivrednu naseobinu Josefa Hanasi u okolini Tiberijasa iz 1565. godine. Sefardskim Židovima pripadaju još Židovi iz Maroka, Tripolisa, Alžira, Tunisa. Oni su vrlo konzervativni i praznovjerni; najzaostaliji su i najsromišniji židov-

Židovka iz Buhare

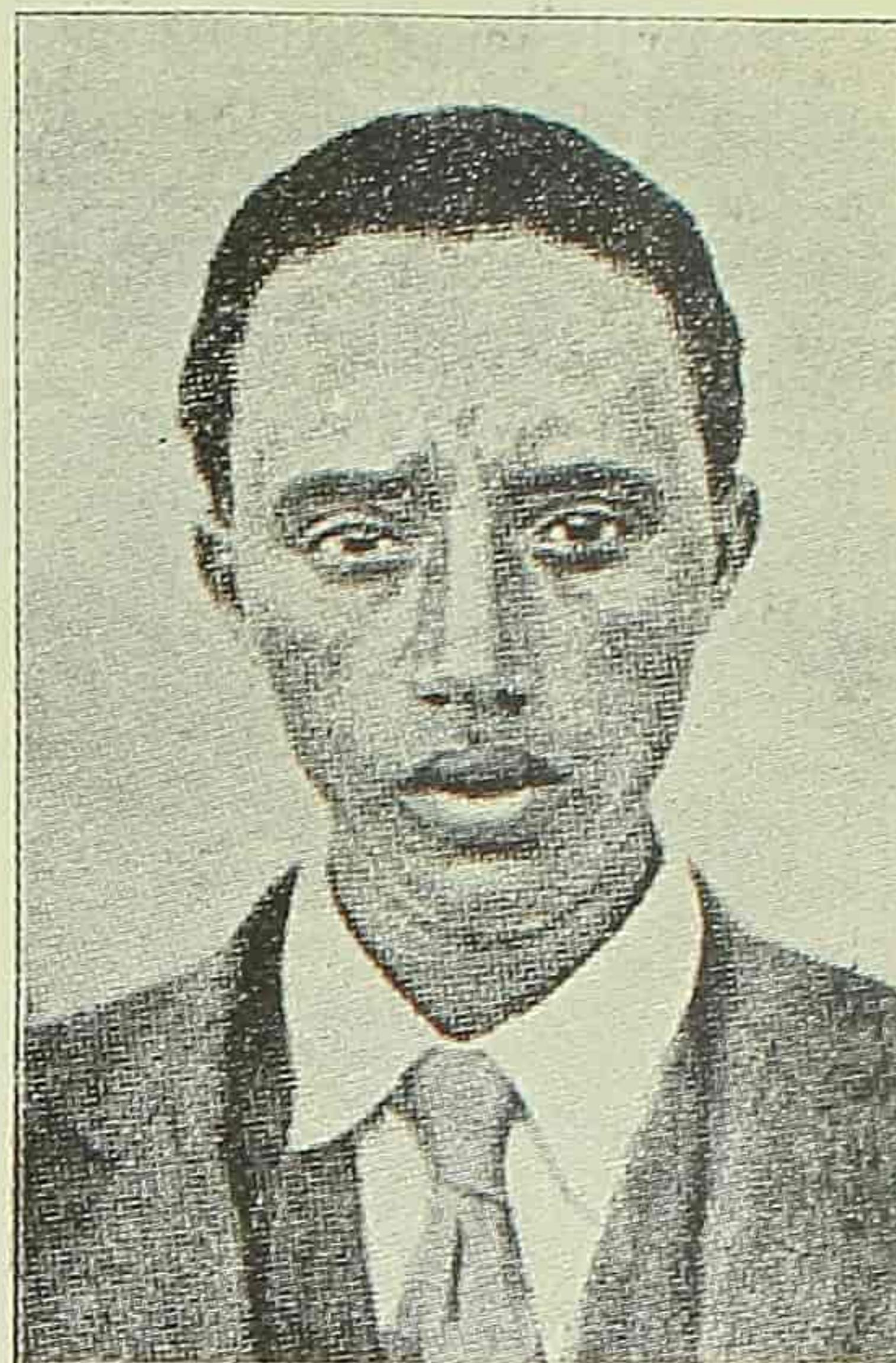
u Palestini preko 10000 Jemenićana. Jemenićani su ponajviše zemljoradnici, marljivi i sposobni ljudi — tako reći kao stvoreni za novog židovskog seljaka. Oni s ljubavlju obraduju zemlju, oni vole svoju domovinsku grudu, oni su s njom srašteni.

Sirskih Židova imade u Palestini oko 4000. Iz ovih se zemalja bilježi imigracija već u 8. vijeku. Židovi Mezopotamije potječu još iz vremena babilonskog sužanstva. Tokom cijele istorije običavali su oni polaziti na hadžiluk u Palestinu. Oni su nosači, gončari, neizobraženi radnici. Govore sirsko-arapski dijalekt. Židovi iz Kurdistana sačuvaše jezik Talmuda. Tradicija o njima veli da su potomci onih nestalih 10 izraelskih plemena. Interesantno je da sa svojim kršćanskim susjedima također saobraćaju u jeziku Talmuda. Putnici iz 16

stoljeća pričaju da je u Kurdistalu bilo 600.000 Židova. Danas ih cijene na 18—20 tisuća duša. Prije 26 godina naselila je Ica u S e d ž e r i prve obitelji kurdskih Židova. Prije 6 godina počeli su se znatno useljavati u zemlju. Većinom pripadaju radničkom elementu. Općina im broji oko 4000 duša.

Važna je općina Židova iz Perzije. Ima oko 8000 duša. Od nekadanjih 800.000 ostalo ih je u Perziji u povodu mnogih progona neko 60.000. Oni su nadasve zao-stali i primitivni. Još pred nekoliko godina nisu znali za moderni židovski pokret. U zemlji govore perziski; velikim se dijelom bave malotrgovinom. Omladina se nastoji emancipirati: da poprimi modernu civilizaciju, da prodre u produktivna zvanja, da nauči hebrejski jezik. Perziski govore i Židovi iz Buhare. Oni su zbog zajedničkog života s Mongolima poprimili neke značajke mongolskog tipa. U Buhari su bili trgovci i velikoposjednici. Stajali su u trgovačkoj vezi s ruskim gradovima (Moskva, Kijev, Njižnij Novgorod). Prviput se doseliše u Palestinu prije 60 godina. Jače se naseljavaju potkraj 19. stoljeća. Ima ih u zemlji 1300. Vrlo su praznovjerni. Žene se rano

potječu Čerkezi, »gorski Židovi«. Impozantni su u svojoj kabanici s mačem i visokom šubarom, temperamentni su i osvetljivi. Kao i kotkuće tako su i u Palestini seljaci. Ima

»Crnački« Židov (falaš) iz Abesinije

»Čerkeski« Židov iz Dagestana u Kavkazu

(djevojka 10, muško 13 godina). Rado se kute zlatnišima, zlatnim i srebrenim nakitim.

Neke su se manje grupe pridružile većim općinama. Iz Dagestana u Kavkazu

ih u zemlji oko 500. Neki su se vidno istaknuli u istoriji židovske kolonizacije. Primjerice J e h e s k i j e l N i s a n o v, jedan od osnivača »Hašomera« za čije je ideale i žrtvovao svoj život. Mnogi su od njih u palestinskoj policiji. Iz Kavkaza su i gruzinski Židovi kojih je oko 1500. Slični su mongolskom tipu Židova iz Krima (oko 150 duša) koji pema tradiciji potječu od Kozara. Oni su radnici. Govore turski i mongolski. Zacijelo su vrlo zanimljiva pojava crncima slični židovi iz H a b e š a (Abesi-nije). U Palestinu ih ima oko 20 mladića koji kane da presade u svoju domovinu židovsku znanost i kulturu. Ima i Židova iz Indije. Oni su došli kao engleski vojnici i stalno su se nastanili u zemlji. — Može se sa sigurnošću ustvrditi da svaka židovska zajednica svijeta imade svoje zastupnike u Palestini.

Moderni židovski pokret donio je židovske mase u Palestinu. Iz najudaljenijih krajeva svijeta privukla je stara domovina poput magneta svoje sinove. Da je obnove, i po njoj sebe, da budu svoji u svojem.

Šimon Cohen

OMLADINSKI PREGLED POKRET HAŠOMER HACAIRA

Hašomer hacair obuhvata 35.000 članova u 16 zemalja: Poljska, Galicija, Rumunjska, Litva, Letska, Čehoslovačka, Bugarska, Austrija, Belgija, Madžarska, USA, Brazilija, Argentina, Rusija, Francuska, Kuba.

Hašomer hacair je pokret za nacionalnu i socijalnu obnovu židovskoga naroda s težnjom da se izgradi židovski radni narod u Erec Jisraelu. Hašomer hacair odgaja židovsku mladež za učešće na djelu radničkog staleža u Erec Jisraelu te za lično i kolektivno ostvarenje halučke misli izgradnjom halučkih stanica i organičkih kibucu.

Ovaj pokret podaje svojoj omladini nacionalne vrednote, cionističku spoznaju, socijalističku svijest. Tim je privodi produktivnom i socijalnom radu za narod. Odgoja Hašomer hacaira temelji se na omladinskoj psihologiji a izlazište joj je pojedini individuum. Glavne su odgojne zadaće: jačanje ličnih svojstava i gajenje ljubavi za čin, djelo. Zbog toga se potiče sintetična odgoja koja će čudorednom podukom i skautskim metodama istodobno ojačati karakter svakoga pojedinca i pridonijeti kristaliziranju njegove nacionalno-socijalne ideologije. Vodja je osnovica i izvor za rad. On daje impuls, on je u neposrednoj vezi s omladinom, on djeluje, jer je ličnost. Pokret se dijeli u tri grupe:

1. Omladinci od 10—14 godina, za koje je označeno da im se gaje tjelesne sposobnosti i budi smisao života u zajednici.

2. Omladinci od 14—17 godina. Jača se ličnost, potiče se ljubav za svestranim ličnim obrazovanjem, podaju se temelji nacionalno-socijalnog nazora na svijet.

3. Omladinci preko 17 godina. Oni se neposredno pripravljaju za život u kibucima u Erec Jisraelu.

Kibuc arci koji obuhvata sve šomerske kibuce u Erec Jisraelu osniva se na zajedničkoj tendenciji za borbu i djelo. Kibuc arci je organički nastavak galutskog pokreta te pretstavlja organizirano djelo šomerskih kibucu u Erec Jisraelu. Obzirom na političku orijentaciju Hašomer hacaira valja istaknuti da je zbog jednovitosti pokreta zabranjeno njegovim članovima da se organizuju u bilokojoj partiji. U galutu je to samo odgojni pokret. Odnosi su Hašomer hacaira prema Brit hanoaru pozitivni. Hašomer hacair izdaje pored mnogih glasila u raznim zemljama istoimeno svoje središnje glasilo u Poljskoj koje izlazi od 1926 godine polumjesečno na hebrejskom jeziku.

KNJIŽEVNI PREGLED HEBREJSKA KNJIŽEVNOST KANT U HEBREJSKOM

U novohebrejskoj je književnosti najsiromašnije zastupana filozofska literatura. Ovo će se činiti u neku ruku čudno, jer je sredovječno židovstvo stvorilo bogatu filozofsku literaturu na hebrejskom jeziku i jer je gotovo u svakoga duhovnog Židova razvijena velika sklonost filozofiranju. Bilo je dakako u najnovije vrijeme pokušaja da se hebrejskim čitaocima rasklopi misaoni svijet velikih filozofa (Spinoze, Platona, Nietzschea i drugih) ili odličnim prijevodima njihovih djela ili sintetičkim prikazima njihovih filozofskih sistema. No svi ovi pokušaji nisu bili kadri da u hebrejskog čitaoca probude interes za filozofiju ili da stvore opsežniju hebrejsku filozofsku literaturu. Tako se desilo, da je i sam Kant, čija je filozofija našla upravo medju Židovima najznatnije svoje pristalice i pobornike, tek netom ušao u staronovi hram hebrejske književnosti. 1924 g. izšlo je djelo »Kritika čistog uma« u hebrejskom prijevodu Junowitza u Jerusolimu. 1927 g. izdana je u Tel Avivu vrijedna knjiga »Hafilosofija šel Immanuel Kant« Huge Bergmanna, knjižničara hebrejske narodne i sveučilišne knjižnice u Jerusolimu.

Međutim: Kanta valja u hebrejskom posmatrati kao novinu samo s obzirom na njegova velika i teška djela i golemu zgradu njegova sistema. Kantove misli i nauke, pače i pojedini odlomci iz njegovih djela, bili su poznati već mnogo prije hebrejskoj književnosti. Najznatniji (a moguće i jedini) hebrejski filozof Novoga vijeka, Nahman Krohmal, obradio je mnoge Kantove temeljne misli u svojem glavnom djelu »More nevohe hazman« (Lavov 1851 g.). Prvi pokušaj da se Kant prevede na hebrejski jezik nalazi se u literarno-znanstvenom časopisu »Haneše« (1863 g.), gdje je otštampan otsječak iz »Kritike čistog uma« na hebrejskom jeziku. Kratak prikaz Kantove nauke daje Mieses u svojoj povijesti nove filozofije »Korot hafilosofija hehadaša« (Leipzig 1887 g.). Recheles je preveo Kantovu studiju »O moći čudi« na hebrejski pod naslovom »Mikoah hanefeš« (Krakov 1881 g.).

Hugu Bergmanna ide zasluga da je napisao prvo veće hebrejsko djelo o Kantu. Već je u formalnom pogledu Bergmannova knjiga tvorevina koja zасlužuje neograničenu hvalu. Treba pomisliti da je unatoč snažnom razvoju hebrejskog jezika u posljednjim decenijama veoma teško Kanta hebrejski interpretirati. Već sama Kantova

terminologija zadaje hebrejskom piscu ne-savladive poteškoće. Kao najznačajniji bih primjer spomenuo da je većina starijih hebrejskih pisaca koji su se bavili Kantom zastala već kod prevodjenja samog naslova knjige »Kritika čistog uma«. Kako se pre-vodi jednosložna rječca »čist« u Kantovu smislu? Teško je naći u hebrejskom jeziku izraz koji potpuno odgovara pojmu »čisti um«. Zbog toga su i ovaj izraz različiti hebrejski pisci različito prevodili. Ja sam po-znam četiri prijevoda riječi »čisti um«. 1. »Bikoret hatvuna hathora«, dakle prijevod od riječi do riječi. »Tahor« se u hebrejskom upotrebljava samo kao protivnost prema »nečist«. 2. »Hatvuna hacrufa« (»pročišćeni um«). 3. »Hatvuna hankija«, sasvim krivi prijevod, jer »naki« znači: nevin, bez gri-jeha, ali nikako »prost svakoga iskustva«. 4. »Hatvuna hamofšete« (»izolirani um«) je osebit prijevod koji uz prijevod isto-dobno sadrži i određenje pojma. — Berg-mann je kao i Junowitz odabrao prijevod od riječi do riječi: »tahor«. I on je to dobro učinio. Konačno je knjiga o Kantu ipak od-redjena samo za filozofski obrazovane, a ovi će i sami znati smisao te riječi.

Bergmannova je knjiga o Kantu pre-gledna i općenito razumljiva. Ona ne sadr-žaje ni Kantov životopis ni razvoj njegove misli, nego upravo samo prikaz njegove filozofije. Baš u tom je ograničenju vrijed-nost i prednost knjige, jer je tako pisac mogao sigurnim korakom da uvede hebrej-skog čitaoca u misaoni svijet Kanta. U pet otsjeka koji se ujedinjuju u jedinstvenu cje-linu obradera je Kantova »Kritika čistog uma«, etika, filozofija povijesti, kritika ra-sudne moći i filozofija religije. Obradba je stvarna i iscrpljiva. Bergmann pokušava da prokrči put Kantu koji vodi kroz gustu guštaru Kantove literature sve od dana Salamona Majmona pa do Hermanna Cohena. Bergmann se služi i vlastitim primjedbama i tumačenjima.

U zaključnom otsječku knjige obraduje Bergmann odnos Kanta židovstvu i Židovima. Nažalost je ovaj predmet raspravljen tek mimogred. Bilo bi svakako na mjestu u hebrejskoj knjizi o Kantu natanko iscrpiti ovu temu. O Kantovu stavu prema židov-stvu govori prevedeni odlomak iz djela »Religija unutar granica čistog uma« te se upućuje na Cohenove i Guttmannove izvode o tomu. Vrlo je malo rečeno i o Kantovu odnosu prema pojedinim židovskim lično-stima i prema njegovim židovskim učeni-cima. A hebrejskoga bi čitaoca svakako za-nimalo saznati da je Kant s mnogim ber-linskim i königsberškim židovskim ličnost-i ma srdačno saobraćao, blagohotno susre-tao svoje židovske učenike i da je unatoč svojim predrasudama o židovstvu bio sklon

Židovima. Naročito bi poželjan bio iscrpljiv otsječak o »Kantu i M. Mendelssohnu«. Time bi Bergmann bio zaista ispu-nio osjetljivu prazninu. Dok je o Lessingu i Mendelssohnu na hebrejskom jeziku pi-sano prilično mnogo, o Kantu i Mendelssohnu nije pisano gotovo ništa.

Samuel Meisels

»Moznajim«. Iza rata nastaniše se hebrejski književnici velikim dijelom u Palestini. Pokušaji da se stvari solidna organizacija hebrejskih književnika i umjetnika nisu lako uspjeli. Bilo je to naravno od štete — ne toliko za pisce koliko po sam razvitak hebrejske književnosti. Konačno su se organizovali u »Agudat sofre Erec Jisrael« i pretstavili se javnosti zajedničkom čednom publikacijom »Mesiba šel sofre Erec Jisrael«. Sve su stvari u ovoj zbirci kratke, fragmentarne i čine dojam da su pisane na brzu ruku — tek da se istupi. U toj publikaciji nema još mnogih a ponajviše pisaca od imena. — Drugi almanah »Kneset«, izdan prije nekoliko mje-seci u redakciji Lahovera, mnogo je bolje pripremljen. Krug suradnika je širi, među njima je zastupan i Bjalik s dvije pjesme.

Spomenuto »Udruženje (jevrejskih) pa-lestinskih književnika« izdaje od Purima prošle godine i svoj sedmičnik »Moznajim«, »za književnost, kritiku i umjetnost«. Svi su dosadašnji brojevi uređeni lijepo i maj-storskom rukom. Valja priznati napore koje čine uređnici da list održe na visini. »Moznajim« se prije svega bavi pitanjima i pro-blemima koji zadiru u domenu jevrejske književnosti i umjetnosti Palestine. Ali imade članaka koji su za sve od jednakе vri-jednosti. Za nas su od najvišeg interesa originalne priče i novele čiji je siže novi život i rad u Palestini. Pjesme su uvršte-ne po strogom izboru. Neki su članci po-praćeni slikama. Recenzije novih knjiga i sitne cijesti o knjigama, književnicima i književnosti, dobro dolaze onima koji se bave književnošću.

Ko se hoće podrobnije upoznati s kul-turnim životom, radom i stvaranjem no-voga jišuva Erec Jisraela, moraće čitati »Moznajim« i uvijek će list pratiti s osjećajem zadovoljstva i užitka.

Jakov Maestro

DER JUNGE JUDE

»Der junge Jude«. Taj dvomjesečnik njemačke cionističkosocijalističke omladine, koji već izlazi drugu godinu u Berlinu u redakciji dra. Georga Lubinskog, biva svakim brojem sve lošiji. Umjesto da mogne biti od interesa za šire krugove cij-

nističke omladine u svijetu on donosi uvi-jek monotone internopolitičke vijesti nje-mačkog cionizma. A kad pomislimo što bi zapravo morao da pruža taj list omladine u Njemačkoj... onda je »Der junge Jude« još mnogo slabiji. Sjetimo se Bern-feldova »Jerubaala«!

Preda mnom je 3 broj II godišta. Ne-ma u njemu života. Nešto malo o ujedinjenju radničkih partija u Palestini (Ahdut haavoda i Hapoel hacair), gotovo ništa o dogadajima u Palestini, nekoliko recenzija u formi članaka i u felitonu. I još poneka neznačna stvarca.

Čudi me neobično da pokret cionističke omladine u Njemačkoj nema reprezentativnije glasilo. I grafički je slabo!! Danas je »Der junge Jude« loš časopis.

Mitnaged

PJESME ROBERTA VEITHA

Robert Veith: »Erde«, Zagreb 1928. Neki mi je znanac rekao o Heineovim pjesmama da ih je samo jednom imao u ruci. Čitao ih je u krevetu prije spavanja. Kod druge je pjesmice zaspao. Drugi mi je o tim pjesmama pričao da su mu uvijek na noćnom ormariku i da ih katkad zna cijele noći čitati a da i ne misli na san. — Kad su mi pričali kako je krasna »Pijana lada« Rimbaudova, uzeo sam da je čitam. I — nije mi se svidala. Prije par dana opet sam je čitao i bio sam oduševljen. — Čitao sam Li-Taj-Poa svom prijatelju. Ja sam se topio od milja (»Die Kaiserin«!). Moj je prijatelj zjevao. — I tako bih mogao produžiti na nekoliko stranica. Nema sumnje: lirska pjesma je nešto veoma relativno! Nesamo da različiti ljudi o istoj pjesmi drukčije sude, nego i čovjek sam o istoj pjesmi ne sudi uvijek jednako.

Pada mi na pamet: pred nekoliko godina; bilo je to na moru, bili smo na ribanju. Imali smo neko uže sa sobom koje je imalo 40 metara. Privezali smo na kraj užeta veliki komad olova i bacili ga u more. Kod 32 metra otprilike osjetili smo dno. Komad užeta i komad olova — zaista primitivna sredstva! A ipak smo s njihovom pomoću upoznali dubinu mora pod nama. I da je biloko došao na ono isto mjesto, dubina bi ostala ista. Razlike u mišljenju o dubini mora ne bi moglo biti.

Nažalost, lirske pjesme se ne mogu ni na kakav pipljiv način mjeriti. I zato je nekažnivo o istim pjesmama različito suditi. Nedostatak su takvog pipljivog mjerila ljudi valjda osjetili i našli »colštak« u cnom ta-tam-ta-ta: brojanje slogova, rimovanje; uopće sve što se može naći u poetici. Onda se traže gramatičke pogreš-

ke; pa otkud su pozajmljene slike i slično. — Nisam ja heretik! Svaka čast poetici i svim »colštokima«! Ali da ima dobrih pjesama usuprot poetici, a još više loših pjesama po pravilima poetike — i to valja priznati!

Misljam, bilo je potrebno da to kažem prije nego progovorim o »Erde«, zbirci od stotinu lirskih pjesama Roberta Veitha.

I, eto, o toj zbirci mogu da dokumentirano kažem ono što sam uvodno rekao o Heineu, Rimbaudu, Li-Taj-Pou. Ljubo Wiesner, pjesnik koga lično cijenim (»Kupac Čarobnih Krijesnica«!), našao je najljepše riječi hrvatskog jezika, da njima okiti pjesnika Veitha, dok je recenzent jednog zagrebačkog dnevnika, P. v. Preradović svu svoju mudrost znao zaviti samo u nekoliko pseudoduhovitih bombastičnosti kojima je htio pjesnika Veitha smrviti.

Po svemu mi se čini da pisati o lirskim pjesmama znači otprilike isto što i pjevati pjesme, znači pisati o sebi. Pa tako ću i ja! Pisacu o svojim mislima i osjećajima što su mi se javljali čitajući »Erde«. A Robert Veith neka mi to oprosti!

Pitate me ko je Robert Veith? Pjesnik, više ne znam.

»Ich bin eine Pflanze im grünenden Hain,
Verborgen und still, ohne Duft.
Ich harre im Dunkel so bleich und allein,
Bis meine Stimme mich ruft.
Es stiegen in Gräber Ahnenreihen,
Eh ich erkannte die Kraft.
Eh ich kam, um den Sinn zu erneun,
Der mir den Tag erschafft.«

A »Erde«? — Jeste li već kad stajali nad mirnim jezerom? U visinama je negdje plovio jedan oblak, zefir je tiho strujio, a sunašce se u svježoj vodi kupalo. Pragnuli ste se, uhvatili kamenčić i polako ga iz ruke spustili u jezero. Kamenčić je pao, nestao je u vodi, a oko onoga mjesta gdje ga je voda progutala — stali se širiti kru-govi. Koncentrični krugovi, sve širi i širi, dok na koncu nisu negdje nestali. Eto, to vam je »Erde«! Neko je bacio kamenčić u jezero, Veith, a koncentrični krugovi zaigrali su svoju pjesmu, pjesmu o kamenčiću »Du«. Riječ do riječ plete vijenac od onoga cvijeta koji ga je toliko opio, »Du«!

»Allein, was bin ich? Eine leere Stadt,
Drin hohler Windstoss spielt in morschen
Wänden.
Und mit Dir bin ich wie die grosse Tat,
Und trage Ahnenreihen in meinen Len-den.«

Ne sjećam se da sam ikada imao u ruci jednu zbirku lirskih piesama u kojima se u tako koncentričnim krugovima ostaje kod iste teme kao »Erde«. Veith je slikar koji nam je na sto platna, u stotinu boja narisao riječ Du. — Čitajući »Erde«, često mi se činilo da je Veith morao vikati od bola što ga je razdirao. Katkad, kao da si je pjevao koju Schuhmannovu ili Schubertovu piesmu. A onda je opet zagnjurio glavu među zgrčene šake. Dugo je šutio, a stih je dozrijevao:

»Meine Hände sind tot und steif,
Nichts hab ich, dass ich Dich greif.
Meine Hände sind steif und kühl,
Nichts hab ich, dass ich Dich fühl.

Gabst Du mir je Deine Hand,
Hast nie meine Seele erkannt,
Hast niemals gefühlt meinen Schmerz,
Und hieltest in Händen mein Herz.«

Ali osjećaji se penju i padaju po sinusozi! Mnoga muška suza kliznula mu je i protiv volje u pero, ali i djetinja radost ga je obuzela. Jer uvijek ljubav, kad Bog je šalje, u sebi nosi i suzu i smijeh!

Ali Veith se malo smije! On je zamisljen. I kad o poljupcu pjeva, što ga je nekom dragom biću smio dati — on sumnja, misli. Ali o tom malo pjeva. »Erde« — to je pjesma o Čežnji. O čežnji koja u besnenim noćima raste kao golijat koji nam se najedanput baci oko vrata i prijeti da nas zaguši.

»Die Nächte, die wie Leiber mich umhüllen,
Sie greifen mich und flüstern mir Dein Bild.
Und sind wie Armut nur aus einem Willen,
Und sind soträumend, ach und sind sowild.

Und meine Arme, welche Dich umfassen,
Sie reifen, dass sie wie Dein Leib so reif.
Sie haben meine Hände fallen lassen,
Dass ich mit blossen Sinnen nach Dir greif.«

A u toj čežnji Veith plete vijence i posvim ih putevima što ih zna prosipava, u svim bojama, u svim oblicima. Možda će jednom ono drago biće ovim putem proći, možda će jednom prepoznati te vijence. — I kao da je na čas zalutala njena nogu ovim putevima. Ali nest! I poput Boga, opet je Veith ostao sâm. Kamenčić je davno pao u vodu, a zadnji krugovi, sve širi i širi, nestaju u jezeru, otkud su došli.

»Einst kehrt das Wort zu dem Ursprung zurück
Und das Blut erstarrt.
So irdisch ist alles Gottesgeschick:
Auch meines, der harrt.«

Veith kad je stvarao Erde uzdigao se u one modre visine u koje nas samo golijat, Čežnja uzdići može. I u onim visinama on je sa sebe zbacio svaku ljušku, sve što nije Du.

»So vollends bin ich Dein, dass auch ein leises Wort Entweihung wäre.«

I posljednju je ljušku zbacio sa sebe, a onda je umro.

»Bin ich in Deinen Höhen,
Dann sterb ich Dir.«

Zato: Ko hoće »Erde« čitati, ko želi Veitha naći, taj mora prvo mrijeti.

Čiča Gross

GRANDIOZNOST AZISKOG UMJETNIČKOG DJELA

Ernst Cohn-Wiener: »Asia. Einführung in die Kunswelt des Ostens.« Rudolf Mosse Buchverlag, Berlin 1929.

Teško je i opasno pisati sintetična djela o velikim pojavama. Treba ingenioznosti, solidnih temelja i vrlo mnogo vremena dok u čovjeku dozrije objektivan sud o veličinama koje pokreću istoriju, da bude kadar prozreti značajku pojave, da pod vidom te značajke koja postaje karakteristična i za sve podređeno i sporedno rasvijetli jezgru stvari. Često se nasumce iznalazi »jezgra«. Posveopćuje se krivo i netačno. Zato je najbolje u sintetičkim djelima dati mesta relativnosti, ne stvarati općenite sudove stalne i nepomične.

Nema sumnje da je riskantno na 160 stranica — zapravo neko 80 zbog prenugih slika — htjeti pisati o cijelokupnoj umjetnosti cijele Azije i reći sve što se treba da rekne. Cohn-Wiener je uspio. Izbjegao je opasnost krive generalizacije: da je stvaran prikaz po sistemu, povezao je pojavu umjetnosti sa životom ljudi koji su je rodili, i tek gdjeđje dao »obvezatan« sintetički sud. No i to tako očito subjektivno, da se jasno vidi: on nije htio čitaocu servirati objektivan sud u koji se mora vjerovati već subjektivno-lirsku impresiju vlastite ličnosti.

Ja neću da donesem kratak sadržaj knjige — jer bih morao ovamo da prepisem svu knjigu riječ po riječ. Popis poglav-

lja: umjetnost budhizma, umjetnost hinduizma, umjetnost Kine, Japana, islama. I konačno zaključna riječ »Azija i mi«.

Nekoliko citata za one koji se umiju diviti genijalnosti konciznog izražaja. »Kina — jasnoća, preciznost, logika« (umjetnost Kine). »Japan — finoća, suptilnost, rafinman« (umjetnost Japana). »Ova je zemlja, možda najerotičnija na svijetu, ujedno i najreligioznijsa. Zato: hramovi najduhovnijih indiskih religija moguće poprimiti forme najveće erotičnosti« (umjetnost Indije). Za islam: »umjetnost fanatizma«.

Nešto će svaki naučiti iz te knjige: da je idiolatrija evropske civilizacione kulture naivna i infantilna, da je umišljenost Zapada u svoju duhovnu hegemoniju ispraznost nad ispravnostima. Azija je veličanstvenija od Zapada u duhovnom stvaranju.

Ne trebam isticati da je knjiga divno opremljena, da su slike majstorski probrane, da je knjiga ures biblioteke za svakog onog koji voli lijepo i dobre knjige. Goleme pagode i džamije, maleni predmeti ukrasa, gigantske tvrde i kipovi govore čovjeku glasno kako je istoriski inzult u Istoku gledati primitivnost, zaostalost, inferiornost. Umjetničko djelo najživljiji je glasnik vrednoti duhovnog stvaranja.

Na koncu: valja proučiti knjigu Cohn-Wienera. Ta je knjiga dobra.

Pavao Wertheim

KNJIŽEVNA VIJEST

Pavao Wertheim: »Pregled geografije Palestine«, Zagreb 1929. Izdao Savez židovskih omladinskih udruženja.

Izišla je iz štampe ova knjiga na 64. stranice s lijepom opremom, ilustracijama i geografskom kartom. Preporučamo svima da si ovu knjigu nabave. Cijena za članove ŠZOU i pretplatnike »Hanoara« 5 dinara, za sve ostale 10 dinara. Naročito upućujemo naše prijatelje neka pročitaju recenzije o ovoj knjizi koje je u »Jevrejskom Glasu« i »Židovu« napisao h. Branko Grossmann, presjednik Radnog odbora ŠZOU. — Knjiga se naručuje kod Ro ŠZOU, Zagreb, Kraljice Marije 5.

MUZIČKI PREGLED

INSTITUT ZA NOVU MUZIKU
U JERUSOLIMU

U Jerusolimu se ponovno otvara institut za novu muziku. Zadaća je ovog instituta da gaji muziku trajne vrijednosti i da pomaže proučavanje onakve muzike koja imade mnogostrano značenje. Institut će se

baviti i oživljavanjem sve one dobre muzike koja je sasvim ili gotovo sasvim zaboravljena. Gajiće se istoriska muzika, orijentalna muzika (u koju se ubraja i židovska). I moderna evropska muzika. Židovska muzika koja nastaje u Palestini čini se kao da ima misiju vezivanja okidentalne i orijentalne muzike. Ona ujedinjuje orijentalnu diferenciranu melodiju s polifonijom i harmonikom koje su se na Zapadu razvile do savršenstva. Jasno je da će institut posvetiti pažnju dijelima židovskih komponista sviju zemalja.

Prema svemu bi se ovaj institut mogao nazvati »Institut za židovsku i orijentalnu muziku«. On će sakupljati orijentalno i židovsko narodno blago u zemlji, istraživače orijentalnu i židovsku narodnu i umjetnu muziku, priredivače originalne muzičke izvedbe, tečajeve za kompoziciju, tečajeve za orijentalnu muziku, tečajeve za tonsko diferenciranje.

Valja naglasiti da će se unošenjem usavršenih okidentalnih muzičkih instrumenata u Palestini sačuvati dragocjene vrednote orijentalne melodije. Ovi instrumenti nadmašuju svojom tehničkom dotjeranošću zbog znatne tonske diferencijacije sve orijentalne. Institut će se brinuti i oko širenja tih instrumenata. U svemu: on će imati da vrši veoma značajnu zadaću.

Mordehaj Sandberg

BILJEŠKE

NA ADRESU SAVEZA JEVREJSKIH VEROISPovednih OPŠTINA

Da gospoda od vodstva Saveza jevrejskih veroispovednih opština ne bi označila ovo nekoliko redaka kao napadaj revolverskog lista, ističem odmah lojalno: povod je tome činjenica da Savez židovskih omladinskih udruženja na svoju molbu za subvencioniranje »Hanoara« od Saveza j. v. o. uopće nije primio odgovor . . . već po šesti ili sedmi put. Ne mogu pretpostaviti da bi baš naš ŠZOU dao ičim povoda Sivo da ga na taj način, upravo bagatelizirajući, milazi, već moram po tome zaključiti da to nije izuzetni slučaj nego uobičajena praksa Saveza opština. To opravdava da napišem ovo nekoliko redaka, ma da im služi povodom pojedinačni slučaj »Hanoara«.

U današnje vrijeme previranja u židovstvu teško se može — ako je to ikako moguće — opravdati opstanak bilokoje židovske organizacije koja ne zahvaća potpuno u bistvovanje onog dijela židovske zajednice unutar kojega ima da djeluje. Ako je Sivo izvršio izbor člana za council

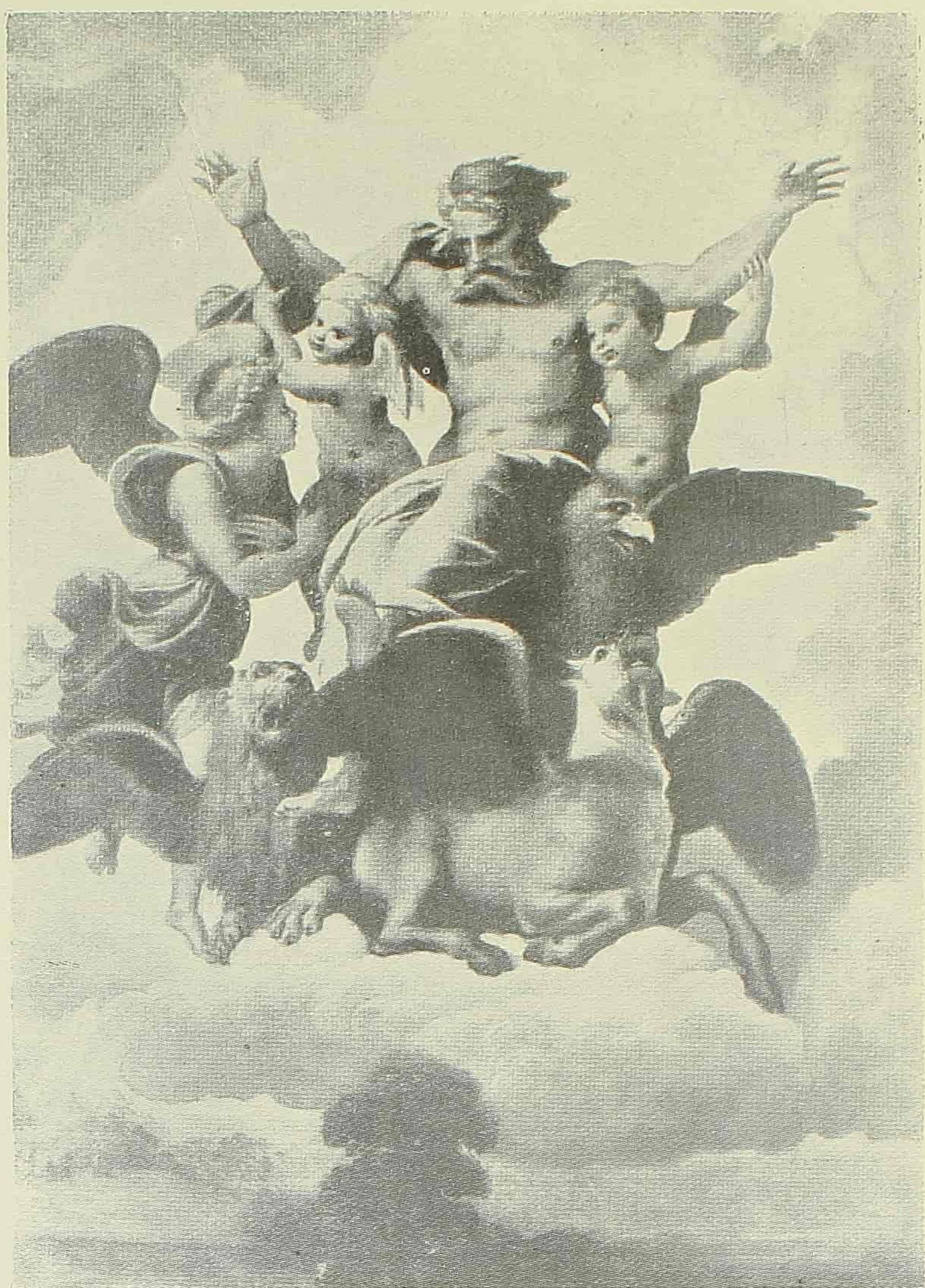
proširene Jewish agency, preuzeo je time i moralnu i organizatornu obavezu da djeluje oko promicanja ciljeva Jewish agency. Žalosni dogadjaji posljednjih dvaju mjeseci dali su dovoljno prilike da se toj obavezi ma i djelomično udovolji. A što je Sjivo poduzeo osim što je dao svoj potpis na proglašenje u Židovu (br. 36. o. g.)? Što je poduzeo Sjivo kao sastavni dio Jewish agency iz vlastite inicijative? Da li je uopće pokušao da djeluje na bogoštovne općine i preko njih na cijelokupnu židovsku javnost da priskoči na stradalom Erecu u pomoć? Meni nije poznato, da bi Savez opština u tom pogledu šta poduzeo.

Možda će se na to odgovoriti da položaj Sjivo ne dopušta da on poduzme išta u jednoj akciji koja iole ima veze s politikom. Pa dobro. Pitam onda što je Sjivo poduzeo oko kulturnog razvijanja naše židovske sredine? Seminar u Sarajevu, istina, finansira se uglavnom iz sredstava Sjivo no inicijativa za osnivanje tog seminara, koliko je meni poznato, nije došla od Saveza opština nego od našeg uvaženog g. dra Morice Levija, nadrabina u Sarajevu. Istina je i to da je Sjivo, koliko sam mogao dozнати, raspisao u posljednje vrijeme natječaj za udžbenike za vjeroučitelje. Nama je to dragoo da je konačno uslijedila ta odluka Sjivo, no i pritom valja spomenuti da je omladinski Savez već prije pet godina uputio molbu kongresu Sjivo ukazavši na prijeku potrebu izdavanja takvih udžbenika, jer prijeti opasnost da će židovska omladina u ponajmanju ručnih pomagala ostati neupućena u židovsku povijest, židovsku etiku i vjerske propise. Niti kongres niti vodstvo Sjivo nisu na tu molbu uopće reagirali tako, da je omladinski Savez bio prisiljen iz svojih vrlo skučenih sretstava (neusporedivo skučenijih sretstava nego Sjivo) izdavati pojedine knjige, brošire, predavanja i slično eda doskoči toj potrebi. O jednoj kontinuiranoj, organizovanoj akciji Sjivo u tom pogledu nema ni govora.

Meni pri pomisli na Sjivo padaju na um stari arhivi bogoštovnih općina koji u čoljeku doduše probudjuju stanoviti osjećaj strahopočitanja i poštovanja, ali koji sa životom nemaju nikakva posla. Tako nema Sjivo s našim židovskim životom ništa zajedničko. Pitam se nije li taj Savez trebao unatoč svim okolnostima i bez obzira na sve druge organizacije i ličnosti da povede snažnu akciju povodom krvne osvade u Bačkom Petrovom selu? Pitam se kako je to pretstavništvo čitavog židovstva u našoj Kraljevini koje na takve slučajeve ne reagira snažno i životno nego arhivsko-paragrafski. Takvo je pretstavništvo jedno arhivsko-paragrafsko pretstavništvo koje može svojom organizatornom moći, zasnovanoj na pravilima, da rješava akte ali ne može da rješava životna pitanja. Ovi su reci napisani s puno poštovanja koje ide organizatorno najjaču našu organizaciju no i s puno iskrenosti i otvorenosti koja treba da dodje do izražaja u našim redovima. Možda su moji pogledi na stvar i neispravni, no ove moje misli dijele sa mnom mnogi koje židovska pitanja u nas interesiraju. Meni i svima nama biće samo dragoo, ako budu gospoda od vodstva Sjivo **ubuduće židovsku javnost podrobnije informirali** o radu Sjivo eda bi javnost mogla doći do uvjerenja da taj Savez i kraj današnjeg njegova sastava i kraj današnjeg njegova rada ima svoj *raison d'être*.

Moše Schweiger

Iz Uredništva. Obratili smo se na g. dra. Martina Bubera s molbom za besplatnu autorizaciju prijevoda njegovih »Triju besjeda o židovstvu«. G. dr. Martin Buber ljubazno je udovoljio našoj molbi. Od nadrnog broja donosimo »Tri besjede o židovstvu« u prijevodu g. Roberta Veitha.

RAFAEL SANTI

VIZIJA EZEKIELOVA

HANOAR III, 3-4

